

J. Glaser / Iz pisem Ivana Cankarja Anici Lušinovi

Ko je napočilo jutro, zasije
pred nami večno zamaknjeno, blago
obličje Rusije.

Njene blagoslovljene rôke
so nas materinsko sprejele,
njene sanje, kot brezdanjost globoke,
so vnele

v poraženih dušah nove kresove.
In poljubili smo travnik in njivo
ter šepetali, prižeti k svetim tlom:
Спасибо!

Въ тѣ страшные, безжалостные дни
преслѣдованій, униженій,
мы Родину свою нашли.

Спасибо, русская земля, за ласку и приемъ,
хвала за возрожденіе духа, русскій гений.

Janko Glaser / Iz pisem Ivana Cankarja
Anici Lušinovi

(K petdesetletnici pesnikovega rojstva.)

Po srečnem naključju mi je prišlo v roke 57 pisem, ki jih je pisal Ivan Cankar Anici Lušinovi. Pisma so last g. Hinka Breganta, nadučitelja v Rušah, ki jih ima od naslovljenke same; ta je bila namreč njegova prva žena. Na prošnjo mi je vsa pisma dal v pregled in mi obenem dovolil, da posamezna mesta iz njih priobčim; za oboje, kakor tudi za nekatere podatke, se mu najiskreneje zahvaljujem.

Anica Lušinova se je porodila 30. maja 1881. v Ljubljani, kjer je bil njen oče uradnik pri deželni vladi. Stanovali so v Kolizeju. V letih 1899. do 1903. je obiskovala učiteljsišče in ga tudi dovršila. Potem je službovala pri Sv. Benediktu v Slovenskih goricah, v oktobru 1905. pa se je poročila s Hinkom Bregantom. Naslednja leta je preživela na Plešivcu pri Škalah, kjer je njen mož učiteljeval, ona pa je bila učiteljica ženskih ročnih del. Tam je 5. februarja 1910. umrla. Pokopana je skupaj s svojo sestro Minko, poročeno Grubišič (roj. 21. aprila 1879.), ki je umrla približno štiri leta poprej (1. januarja 1906.), ko je bivala zaradi bolezni pri Anici, upajoč, da tam okreva.

Obe sestri živita ovekovečeni v Cankarjevih delih, zlasti v «Erotiki», kjer so najboljše pesmi «iz lepih časov» posvečene Anici, v prozi pisani epilog pa naslovljen na Minko.

J. Glaser / Iz pism Ivana Cankarja Anici Lušinovi

Anico je spoznal Cankar spomladi leta 1898., ko je bila 17 let stara. Govoreč v pismih o njeni zunanosti, omenja najčešče njene «velike oči, polne ognja in življenja». Fotografija kaže droben, a energičen obraz, obdan z nekoliko nakodranimi jasmii; glavna značilnost tega obraza po so v resnici oči, iz katerih je sijal kaj nenavaden, skrivnosten blesk.

Pisma, katera ji je pisal Cankar, so pisana povečini zelo lepo in čedno. Le malokje najdemo v njih kaj prečrtanega; v pismih iz Pulja so pisne pomote večinoma — izradirane in skrbno popravljenе. Kljub temu se Cankar zaradi oblike in pisave ponovno opravičuje!

Časovno in vsebinsko tvorijo njegova pisma dve različni skupini. Prvih 24 pism je iz leta 1898.; od teh jih je 25 nastalo v Pulju, kjer je bival pesnik v juliju, avgustu in septembru tistega leta pri sestri, oziroma svaku. Ko se je začetkom oktobra vrnil v Ljubljano, se je korespondenca prekinila, ker je postala pač nepotrebna. Obnovila pa se je zopet, ko je odšel Cankar na Dunaj, odkoder je pisal Anici kmalu po svojem prihodu, 22. novembra 1898.; vendar je to prvo dunajsko pismo obenem zadnje (vsaj zadnje ohranjeno) iz leta 1898.; sledi mu dolg molk. Teh 24 pism je izrazito ljubavnega značaja, z ogovori, kakor «draga moja Anica», «iskreno ljubljena Anica» in podobno ter s podpisi «Tvoj Ivan», «Tvoj zvesti Ivan», «Tvoj ljubeči Te Ivan» itd. Zanimivo je, da je od tretjega pisma naprej v vsakem na koncu pristavljen pozdrav «gdč. sestri» (namreč Minki). Poslana so vsa «poste restante», in sicer z različnimi gesli.

Druga skupina — po številu 13 pism — je nastala par let pozneje; eno je iz leta 1901., ostala iz leta 1902. V teh se obrača pesnik do Anice kot do ljube znanke in prijateljice. Ogovarja jo vseskozi «draga Ana», podpisuje pa se večinoma s celim, le v dveh samo s krstnim imenom. Poslana so bila na Aničin pravi naslov.

V naslednjem priobčujem iz bogatega gradiva, ki ga ta pisma nudijo, važnejša, predvsem literarno-zgodovinsko zanimiva mesta. Razvrstil sem jih kronološko, večinoma na podlagi datumov in poštnih pečatov, deloma na podlagi vsebine. Pri tem sem vsako izmed zgoraj omenjenih dveh vsebinskih skupin strnil v posebno poglavje in jo skušal na kratko označiti. Mesta, ki jih priobčujem, so podana točno po originalu, vsako mesto, kjer je kaj izpuščenega, sem označil z vrsto pomišljajev. V dveh, treh pri-

merih, kjer so sredi priobčenega besedila izpuščeni le posamezni stavki ali izrazi, sem dotične pomišljaje (da jih ločim od Cankarjevih lastnih) oklenil z oglatimi oklepaji. Isto sem storil s svojimi dostavki, vendar sem se glede teh omejil na najpotrebnejše. V oglatih oklepajih sem pristavil tudi korekture pisnih pomot, ki so ostale v originalu nepopravljene.

I.

Pisma iz leta 1898. vsebujejo dragocene prispevke za proučevanje Cankarja-človeka in Cankarja-umetnika.

Prvo prihaja v tej objavi le deloma do izraza, ker pisma niso priobčena v celoti. Vendar nam že ti odlomki omogočajo precejšnji vpogled v dušo mladega Cankarja: kažejo nam ga na važnem življenjskem razpotju, tik pred odločitvijo, ali naj se posveti ves in samo umetnosti, ali naj služi tudi čemu drugemu: ali naj ostane «ob strani» (kakor pravi sam), v samoti, ali se zapiše življenju. V resnici se je prav za prav že odločil, in sicer odločil za samoto, četudi skuša sebe in Anico prepričati o nasprotnem. Ponovno sanjari o zvršetku študij in o lepi bodočnosti, v resnici pa sam komaj verjame v vse to. Kakor rdeča nit se vleče skozi vsa pisma dvom, da bi ga moglo njegovo dekle ljubiti, dokler je tak, kakršen je. Nadvse značilno je, kako svojo glavno tolažbo išče v upanju, da bo kmalu postal ves drugačen, «filistrski» in «soliden», kakor so drugi. To je tisto «hrepenenje po enem dnevu mirú, enem dnevu ječe», ki ga najdemo pozneje v «Beli krizantemi» (str. 9). Kako malo pa je mladi pesnik bil rojen za to «ječo», nam kaže med drugim «Popótovanje Nikolaja Nikiča», v katerem mesta o Dionizu idejno močno spominjajo na tu priobčena pisma in čigar vodilna misel se glasi: «Čutil se je majhnega in neznatnega, ker je mogel biti srečen in ker je mogel živeti...» (Zbrani spisi III, 125). Kdor je zapisal take besede, tisti se ni odločil za «življenje», ampak stopil «ob stran». Naravno je torej, da je stavba Cankarjevih ljubavnih sanj zračna, da so jo že prav neznatni povodi (n. pr., če se je Aničin odgovor zakesnil za en ali dva dni) lahko močno zamajali in da se je končno docela zrušila. Kaj je dalo neposreden povod za to, iz pisem ni razvidno; v zadnjem ljubavnem pismu (22. novembra 1898) govori pesnik o nekem zagonetnem molku, ki da ga hoče o priliki pojasniti, obenem pa obljublja vesela pisma, polna upanja in polna ljubezni. A niti o prvem niti o drugem ni sleda. Docela nepričakovano se korespondenca prekinja in ko jo je

J. Glaser / Iz pisem Ivana Cankarja Anici Lušinovi

dve in pol leta pozneje Cankar zopet obnovil, to niso bila več — ljubavna pisma. Povoda za to ne vemo; po pesmi «Oblatil sem ljubezen tvojo čisto» (Zbrani spisi I, 20) bi se dalo sklepati, da je povod bila morda kaka nova «ljubezen»; že v spominih na Pulj («Krpanova kobila», 6) govori Cankar o neki Marietti, iz nekoliko poznejše dobe pa slišimo o Aničini sestri Minki (Zbrani spisi I, 55; III, 270, 322). A bodi temu kakorkoli — pravi vzrok, da je v Cankarjevem življenju Anica ostala ravnotako le zanimiv intermezzo kakor n. pr. Helena, nam bo iskati pač v tisti pesnikovi odločitvi, o kateri sem govoril zgoraj. Povod je lahko bil neznaten, vzrok pa je bil važen in je ležal globoko v pesnikovi duši. «Pravijo, Ivan, da ti samo sanjariš in nič ne študiraš. Da ne bo nič s teboj» — očita v črtici «Polnočnica», ki je nastala približno v tistem času, Ana svojemu fantu (Zbrani spisi II, 284); ta fant, ki «samo sanjari in nič ne študira», je Cankar sam. Dolgo prikrivano (četudi sluteno) nasprotje med njim, «pesnikom», in njo, ki jo značilno imenuje «Weltkind», je končno moralo izbruhniti na dan. Veren izraz tega imamo v pesmi «Na mojo pot ne trosi rož dišečih» (Zbrani spisi I, 19), kjer Cankar s krutim samospoznanjem in z neprizanesljivo samoobtožbo končuje prejšnje iluzije. S to «Resignacijo» (kakor se je glasil prvotni naslov pesmi) jemlje slovo od svojih ljubavnih sanj (o Anici) in se jim odpoveduje.

Kako zelo je imel pesnik občutek, da stoji «ob strani», se kaže med drugim tudi v tem, da se pred Anico ponovno opravičuje, če ji omenja kaj o svojih literarnih načrtih in delih. Boji se, da bi jo to dolgočasilo. Vendar kljub temu pogosto zaide v literarna razmotrivanja — in ravno ta dajejo njegovim pismom posebno vrednost. Nanašajo se skoraj na vse dotakratno pesnikovo delo. V njih najdemo podatke o dekletih, ki jih je opeval Cankar pred Anico (pisma 14, 16, 17), o pesmih, posvečenih Anici (1, 2, 9, 12, 15, 14, 15, 22, 23, deloma tudi 4, 5), o «Erotiki» (4, 9), o «Vinjetah» (21), o «Jakobu Rudi» (2, 3, 4, 6, 9, 12, 13, 17, 21, 22, 25), o nekem romanu [morda poznejša novela «Popótovanje Nikolaja Nikiča»?] (4, 9), o nekem pismu o dekadenci Govekarju (22, 25), o načrtih in literarnem ustvarjanju vobče (2, 3, 5, 6, 7, 9, 14, 15, 16, 17, 21, 24), o prevajanju Shakespearea (8), razen tega značilno sodbo o nemških pisateljih in pisateljicah (6) in o Jakobsenu (7). Ker tvori vse to dobrodošle prispevke k spoznavanju Cankarjevih del in njegovih umetniških nazorov, priobčujem tozadevna mesta v celoti.

1.

[4. VII. 98. — Geslo na ovitku: Ana 17. Poštni pečat: 4. 7. 98 Pola. Na drugi strani: Laibach 1 5. 7. 12. M 98 Ljubljana 1. — 8 strani.]

Jaz sem dobro slutil, kakó mi bo pri srcu, kadar se poslovim od Tebe; zató sem odlašal, kolikor dolgo je bilo mogoče. Ko sva stala v parku o tistem meglénem jutru, nisi si mogla misliti, — kakó sem trpel, kakó sem čutil že naprej vso svojo zapuščenost. Zdi se mi, da je vse mrtvo in tuje okrog mene. To dolgočasno, od solnca ožgano mesto, ti neznani, pusti obrazi, — ah vse mi je neizmerno zoperno in na prsa mi lega kakor še nikdar težki čut osamljenosti. Jediní prijatelj, ki ga imam tukaj, je morje. Jaz imam rad te brezmejne, temne valove, ki se zablešče samo časih, kakor bi se vsipali kristali nanje. In kadar šumijo in šepetajo z udušenim, bolestim glasom, zdi se mi, da trpijo tiho, skrito trpljenje, kakor jaz. Hodil bi po [vrinjeno nad vrsto] obrežju ves dan in gledal v daljno, megleno daljavo, kjer se poljubljata nebo in morje, — ter sanjal o Tebi, Anica!... Govoril sem Ti časih o ljubezni in Ti si vedela, da Te ljubim. A kakó bi mogla spoznati vso mojo ljubezen iz tistih kratkih, suhoparnih besed? Jaz iščem izrazov, a vsi so tako brezpomebni [brezpomembni], hladni in vsakdanji, da Ti ne morejo razkriti mojega srca. Ti bi ne mogla razumeti mojih vročih, bolestimih sanj, polnih otožnosti in hrepenenja, — ne bi mogla čutiti moje ljubezni, globoke in brezkončne, kakor morje.

— — — — —
 Ko sem se poslovil od Tebe, zavedal sem se jasno, da sem ostavil za sabo vso svojo srečo in vse bogastvo; in ko sem te ugledal poslednjikrat pri oknu, zaskalelo me je v očeh in v srcu me je zbolelo, kakor bi me prijela za prsa mrzla roka. Park je izginil v daljavi, a jaz sem se naslonil na okno in postalo mi je tako težko in bolno, da bi si najrajši zakril obraz z rokami in — — ah Anica, spomni se časih name, — samó za trenotek!

— — — — —
 Spominjam se jasno tistega prekrasnega večera, ko je bil koncert na vrtu «Narodnega doma». Jaz sem bil ves izgubljen in očaran od sreče; z vrta so prihajali glasovi godbe, noč je bila jasna in luna je sijala, — ah kakó bi se jim moglo ubraniti, da bi trenotki obstali, da bi ne zbežali takó hitro! — Glej, in jaz sem hotel vlíti v verze vso opojno krasoto tistega večera, — a ko sem prečital pesem drugo jutro, zdelo se mi je, da je en sam Tvoj pógled lepši in oboževanja vrednejši, kakor vse moje poezije. Tistega, kar bi povédal najrajši in česar je polna moja

J. Glaser / Iz pisem Ivana Cankarja Anici Lušinovi

duša, ne morem izreči; kadar se čut spremeni v besedo, obledi in postane hladen in nejasen.

[Na koncu je pristavljen naslov: Ivan Cankar Pola. Via Giulia, 9.]

2.

[9. VII. 98. — Brez ovitka. — 8 strani.]

Včeraj popoldne, ko sem bil prišel iz kavarne, odpravil sem se na spréhod. Jaz se tod okrog še ne spoznam veliko; s svojimi navadnimi «Siebenmeilenstiefel»-koraki sem zašel v kratkem času na puste, gole hribe, poraščene z nizkim, zaprašenim grmovjem, in mesto je ležalo daleč za menoj. Nad belimi poslopji so se dvigale visoko razvaline iz starorimljanskih časov; v pristanišču je ležalo morje tiho in temno in neštevilno visokih jambor je hrepenelo proti jasnemu nebu. Vse naokoli je bilo pusto in prašno, — samó pred mano se je razprostrlo v hipu nedogledno morje in tam v daljavi so se svetila majhna bela jadra... Jaz sam ne vem, — časih me obíde takó globoka žalost, tako čudovito hrepenenje, — da si želim kam daleč, daleč... kjer bi bil sam s svojimi sanjami in svojo ljubeznijo. Zdí se mi, da postajajo moje misli neizmerne in nejasne, kakor to morje pred mojimi pogledi, — da se izgubljaajo vedno dalje in dalje v daljavi.

Sinoči je bil jasen, lep večer in na korzu je bila godba; ljudíj se je trlo po trgu in bližnjih ulicah, — sami neznani obrazi in povsod ta nelepa isterska italjanščina, ki mi je do duše zoperna. Ženske izgledajo tu nekako impertinentno, precèj drugače kakor v Ljubljani; večjidel so po licih napudrane, obrvi in usta pa si slikajo; polovica obrazov je belih, s široko brado, polnimi lici in nizkim čelom; oči nevelike, črne in lokave, usta polna in široka; lepše so kmetice, ki prihajajo zjutraj v mesto; obraze imajo rjave in oči bleščeče, — frizuro pa nenavadno smešno, — kakor bi nosile okrog glave krono iz drobnih črnih polžkov — Oprosti, Anica, — kadar pridem do opisavanja, ne morem več iz njega; to je nesreča vseh novelistov. Ali zapeljal me je v to spomin na sinočni večer, ko sem se gnetel med najrazličnejšimi ljudmi in po svoji navadi opazoval obraze... zakaj glej, — časih leži cel roman v enih samih očéh: vse svoje najlepše snovi dobim na cesti.

J. Glaser / Iz pisem Ivana Cankarja Anici Lušinski

Ah, Anica, kakó bi dobila Ti krasna pisma, ko bi ti mogel pisati takrat, ko zatisnem zvečer oči in mislim nate pol v sanjah, pol v resnici. Zdaj delam načrt za tragedijo, a tiste nejasne, izmišljene postave se izgublajo polagoma v meglo in jaz vidim samo Tebe. Ti sama si najlepša poezija, — Tvoje oči sta dve nebeški pesmi, poleg katerih je vse drugo pusto in prozajično. Zató je naravno, da pesmi, ki sem jih zložil o Tebi in o svoji ljubezni, presegajo daleč vse, kar sem pisal doslej.

To pismo pišem dopoldne, zató nikar ne bodi huda, če je suhoparno. Novega ni tukaj takó čisto nič in moje življenje je zdaj takó enakomerno in dolgočasno, da Ti ne morem poročati prav ničesar zanimivega. A če bi Ti pisal o svojih delih, to bi te ne interesiralo.

5.

[Brez datuma. — Brez ovitka. — 8 strani.]

Ah ne, jaz nisem sam... jaz sem sam samó takrat, kadar vidim krog sebe suhoparne, trivijalne obraze s svojimi vsakdanjimi mislimi in brezumnimi besedami; — a kadar hitim po mestu in ne vidim nikogar v vsem hrupu in vrvenju, — kadar sem znanj, daleč od ljudij, v veliki, prosti naravi, takrat se mi bližajo ljube, znane postave iz mojih sanj in iz šuštenja vetra čujem ljubeznive besede in iz solnčne megle vstajajo predme ljubljene obraze...

Nikdar, Anica moja, nikdar nisem bil še takó srečen, kakor v ljubezni do Tebe. Glej, jaz sem bil izgubil vero do bogá in do ljudij, — že davno; pisal sem samó zató, da sem dal duška svoji ogorčenosti in svojemu zaničevanju do teh vsakdanjih, umazanih duš, ki blodejo [blodijo] po blatu in ne vidijo solnca nad sabo ne rož poleg sebe; — na jeziku imajo morda poetične fraze in hlínjeno pobožnost, njihovo srce pa je suho in zaprašeno, kakor od pergamenta in v resnici ne čutijo ničesar... Jaz sem Ti rekel nekdanj, — kakó sem se mogel v svoji «starosti» takó idealno zaljubiti; — in to ní bila šala. Zdelo se mi je vse takó prazno in brezsmiselno, da nisem zaupal nikomur, da sem videl laž za najlepšim obrazom in da sem hotel dati slovó za zmirom vsakemu idealnemu ognju in navdušenju. Hotel sem opazovati svet kakor človek, ki stojí ob strani in ki ga vse to

J. Glaser / Iz pisem Ivana Cankarja Anici Lušinovi

življenje čisto nič ne briga; in načrti za velika dela, ki sem [vrinjeno nad vrsto] jih nosil [popravljenno iz nosim] seboj, so bili polni grenkobe, satire in tragike... Ah bog, — kakó se je vse to spremenilo! —

— — — — —

Morda bi Ti moral pisati, kaj doživim tukaj; a zunanjih dogodkov ni prav nikakoršnih; kar doživim, to je samó v moji duši. Takó na priliko je moj glavni dogodek današnjega dne — poleg Tvojega pisma —, moj [prečrtano] sprehod ob morju o solnčnem zahodu. Iz vseh teh čudovitih nijáns, ki so prehajale druga v drugo lahno in komaj vidno, kakor glasovi klavirja, — iz vseh teh gorkih barv, iz rubinov, smaragdov in safirjev, ki so se bleščali na površju valov, — vstajali so zame neznani čuti, spremenjali se v obraze in besede in v nejasnih potezah se je razgrnila pred mano tragedija; barve bodo obledele in ostal bo suh načrt brez moči in brez življenja, dokler mu ne vlíje krvi — morda en sam nenadni solnčni žarek — —. A vsi ti nejasni čuti in vse moje sanje rastejo samó iz moje ljubezni in iz spominov nate, Anica....

4.

[Brez datuma. — Brez ovitka. — 8 strani.]

— — — — —

Zdaj nisem bil že tri dni skoro nič zunaj; domá v sobi je hladno in jaz pišem ali se učim italjansčino; do jeseni bi jo rad gladko znal, da bi mogel čitati italjanske pisatelje v izvirniku. In delati imam tudi veliko; obljubil sem, da spišem do zime tragedijo in roman, a oboje sem šele komaj pričel. Časih postanem slabe volje in zdi se mi, da me zapustí vsa fantazija, — vse pred mojimi očmi je pusto in žalostno in jaz obupujem nad samim seboj, nad svojimi idejami... nad Tvojo ljubeznijo, Anica... Takrat ne morem misliti ničesar, zapisati niti jednega lepega stavka; zdi se mi, da sem popolnoma zapuščen in da so prazna in brezpomembna vsa moja dela... Kakó zahrepením tedaj po enem samem pogledu iz Tvojih očíj, po ljubeznivi besedi iz Tvojih ust... poljubil bi Te le enkrat na Tvoja gorka lica in ves svet bi se razjasnil pred mojimi očmi... in moje misli bi se dvignile prosto in visoko, kakor nikdar prej...

Svoje prejšnje poezije sem zdaj vendar enkrat uredil ter jih poslal v Ljubljano Kleinmayr-ju, ki mi je pisal že kup dopisnic, čemú odlašam. Romala so naravnost v tiskarno in začetkom ali

sredi septembra izidejo. Prvi izvod bo Tvoj... Ali odkar ljubim Tebe, zdé se mi slabe in skoro žal mi je, da sem jih zbral in da pridejo v javnost; a zdaj je prepozno... Zdí se mi, da so me napravile pesnika šele Tvoje oči... Tvoje lepe oči in Tvoj smehljajoči obrazek; in zdaj si upam pisati verze, kakoršnih ni pisal še nikdar nihče drugi.

5.

[20. VII. 98. — Geslo na ovitku: «Nil desperandum». Poštni pečat: 21. 7. 98 Pola IV. Na drugi strani: Laibach t 21. 7. 12. A 98 Ljubljana 1. — 12 strani]

Ne misliš si, Anica moja, kakó je to težko in neprijetno, če živi človek samó v minulosti in prihodnosti, — a to pusto, temno sedajnost vlačí seboj, kakor zoperne sponé!... Jedino veselje so mi Tvoja pisma, — a družega nimam zdaj ničesar, — prav ničesar, kar bi moglo tolažiti moje srce... Najsrečnejše trenutke preživim samó v spominih in upih.

Ali je bila resnica, — ta prvi vroči poljub, ki mi je omamil dušo, da mi je stopila pred oči bleščeča megla in da se mi je zdelo, kakor da se je odprlo nebo nad mano...? Ali niso bile samó samó [dvakrat] sanje, tisti krasni sprehodi, — óni divni večer v parku, — in tisto žalostno jutro, ko si stala pred mano zadnjikrat, ko so drhtele rosne kaplje na drevju, ko se je stiskalo moje srce od grenke žalosti in so me skelele oči od zadržanih solza...? Da, to vse je bila resnica, in ni jih dnij, ki bi se vtisnili v moje srce takó globoko in jasno, kakor oni prelepi časi, nad katerimi je sijala lepota Tvojih očíj, nad katerimi je drhtél dražestni smehljaj Tvojih ustnic... A še divnejšo in lepšo si slikam prihodnost... v čudovitih barvah, kakor si jo more slikati samó gorko ljubeče srce... Časih me je strah, da se morda ne bo zgodilo vse takó, kakor sanjam v veselih upih... a ta bojazen mine, ker je brezsmiselna... Nečem si niti predstavljati, da bi ugasnila Tvoja ljubezen, — in če mi ostaneš Ti, Ti moja jedína, ljubljena Anica, — vse drugo si priborím lahko in hitro, da Ti posujem prihodnost z duhtečim cvetjem. Imé in slavo hočem imeti, da jo dam Tebi, — in v mislih nate in v sladkih upih se mi zdí vse mogoče... Kolikrat sem dvomil nad seboj, ali morem res toliko, kolikor si upam, — a zdaj je ní stvarí, ki bi se mi zdela nedosežna.

J. Glaser / Iz pisem Ivana Cankarja Anici Lušinovi

Te krájinice tod okoli sem bil že skoro vse pregledal in zdé se mi zmirom bolj puste in dolgočasne. Zató ne hodim več mnogo iz sobe ter živim večjidel v svojem svetu, kateri je veliko večji in lepši kakor óni, ki ga vidim krog sebe z odprtimi očmí. Med svojimi idejami se čutim veliko bolj srečnega in prostega, kakor zunaj med ljudmí. Pred mano leží kup papirjev, a jaz se naslonim vsak hip nazaj in sanjam in mislim náte — — —

6.

[25. VII. 98. — Geslo na ovitku: «Nil desperandum». Poštni pečat: 25. 7. 98 Pola V. Na drugi strani: Laibach 1 25. 7. 12. A 98 Ljubljana 1. — 8 straní!]

Nekaj Ti moram povedati, Anica. Sinoči je bilo prvíkrat, da sem raztrgal pismo, ki sem ga pisal Tebi. A ne misli, da je bilo kaj posebnega; pisal sem Ti samó stvarí, ki bi Te prav nič ne zanimale. Do polnočí sem delal tragedijo «Jakob Ruda», ki pride na oder nekako o božiču. Potem pa sem bil takó poln svojih mislij, da sem Ti napisal list, ki je bil bolj filozofična razprava, kakor zaljubljeno pismo. Ti bi se najbrže smejala in dolgočasila. Sploh Ti ne morem več pisati ponočí, drugače zaídem časih v bogvekakšne stavke. Zakaj moje sanje so takó čudovite in nejasne, da se jih časih celó v verzih bojim izreči, ker se mi zdí, da jih razumem samó jaz. V tem dolgem, večnem samotárenju sem si napravil popolnoma svojo sodbo o življenju in o ljudéh in tisoč vprašanj me je mučilo neprestano, ne da bi mogel odgovoriti nanje. Kadar se mi je zdelo, da sem prišel v svojih mislih do konca, da sem spoznal jasno in razločno vse skrivnosti, — dvignilo se je pred mano kakor visoka stena in videl sem, da ne vem ničesar. Iskal sem po filozofih, ki so pre-mišljevali vse življenje po zadnjih vzrokih življenja, a na naj-težja vprašanja mi ni odgovoril nobèn. Vse se vrti v krogu, — kadar človek misli, da je spoznal dovolj, takrat zapazi, da stojí zopet tam, kjer je prišel svojo pot. Zató je naravno, da se svet takó krčevito oklepa bogá; — iz njega si more razlagatí vse in jasno mu je, čemú živi. A kadar nima več té vere, iskati mora resnico sam, če hoče, da je človek. Kadar pa pričnè iskati, na-raščajo vprašanja zmirom bolj, dokler napósled ne obstane in ne more več naprej; in v svoji utrujenosti se oklene navadno tujih, zmedenih nazorov ali pa se vrne, odkoder je bil prišel ...

Jaz sem takó srečen, kadar presanjam ves dan; zdí se mi, da plava moja duša visoko, visoko in da vidim neizmerno več, kakor

J. Glaser / Iz pisem Ivana Cankarja Anici Lušinovi

morejo videti telesne oči. To kar je resnično krog mene, nima samo na sebi nikake vrednosti in zdi se mi, da je samó simbol večnih ídej. Zató je takó smešno in malenkostno to zunanje življenje in ena sama lepa misel je vredna več, kot ves svet... A od te visoke poti med zvezdami je duša utrujena, — in jaz sam ne vém, kakó bi mi bilo pri srcu, ko bi ne imel Tebe, Anica, in svoje ljubezni.

Zdaj ste menda pri vas dovršili šole, kakor se je čitalo po časnikih. Povej mi, kakó se je kaj godilo s Tabo in kaj počneš zdaj, ko si prosta. Ako imaš časa, čitaj knjige... a zdi se mi, da tega ne smeš svobodno, ubožica! No, naposled je čisto prav, da Ti ne pusté tistih navadnih nemških romanov, v katerih ni niti trohice resnice in pravega življenja; škoda je, da ne dobiš v roke francoskih in ruskih knjig, ki so res kaj vredne in ki bi te tudi zanimale. Pozneje, kadar boš morda malo bolj svobodna, pripravim Ti jih jaz. Nemški pisatelji in pisateljice, à la Heimbürg, Werner, Marlitt itd. pripovedujejo neslano kakor stare device, ki ne poznajo življenja prav nič.

Jaz pričnem zdaj pridno študirati, — zdaj, ko vsaj vém, čemú mi je to treba. Prej sem se vpisal na univerzo, a za svoje študije se nisem brigal veliko. Gledal sem samó, da sem se izobraževal po svoje; sedel sem v knjižnici po cele dni in čital. Takó sem profitiral silno veliko v filozofiji in literarnih znanostih, šolo pa sem pustil večjidel pri miru, četudi bi mi vzela morda samo dvé do tri ure na dan. Zdaj bom pa gledal, da dovršim kolikor mogoče hitro svojo stvar. Ali veš zakaj, Anica?... Takó mi bo odslej še premalo štiri in dvajset ur na dan. Zakaj poleg študij imam še mnogo mnogo družega, kar je zame celó važnejše in imenitnejše. Toliko imam snovíj za velika dela, da sam ne vem, kje bom vzel toliko časa in močí, da jih izvršim... A zdaj, ko sem srečen, zdaj ko imam Tebe, Anica, ne skrbi me nobena stvar in pred mano so še lepa, dolga leta...

7.

[29. VII. 98. — Geslo na ovitku: «Excelsior». Poštni pečat: 29. 7. 98 Pola IV. Na drugi strani: Laibach 1 29. 7. 12. A (letnica nečitljiva) Ljubljana 1. — 12 strani.]

Prihodnje pismo bo v Ljubljani v sredo zjutraj. Zahtevaj ga pod naslovom «Niels Lyhne». Ali se Ti zdi čuden naslov?...

J. Glaser / Iz pisem Ivana Cankarja Anici Lušinovi

Danski pesnik Jacobsen je opisaval v svoji najlepši knjigi samega sebe in svojo dušo; to knjigo je imenoval «Niels Lyhne» (Nils Line). In meni se zdi, kakor da bi bil tudi del mene samega v tistem sanjaču, ki je bil zmožen največjih del, ki je plaval v svojih mislih visoko nad vsemi drugimi, — a storil ni ničesar in umrl je sam in pozabljen... Popolnoma takó, upam da se z menoj ne bo zgodilo. Toliko sem delal že doslej, da bi ravno «pozabljen» ne mogel umreti. A vendar se mi nekako čudno zdí in nič posebno ne zaupam samemu sebi, — da bi mogel kdaj uresničiti vse svoje visokoleteče načrte... Kakor vidiš, obide me časih malodušnost, a to mine takoj in potem se smejam samemu sebi. Saj ni prav nobena posebna zasluga, če se more dvigniti duša visoko nad svet; ta svet je vendar takó nizek, smešen in malenkosten...

8.

[2. VIII. 98. — Brez ovitka. — 8 strani.]

Ko sem Ti pisal o ljubezni, govoril sem o Romeu in Juliji. Ti ne poznaš té žaloigre? Spisal jo [je] Shakespeare, nedosežen pesnik in moj največji ljubljeneec. — — — Če bi jaz znal angleško, bi ga takoj poslovenil. A zdaj se tega še ne morem učiti; saj niti z italjanščino ne gre takó hitro, kakor bi hotel...

9.

[4. VIII. 98. — Geslo na ovitku: Ja salam. Poštni pečat: 5. 8. 98 Pola IV. Na drugi strani: Laibach 1 5. 8. 12. A 98 Ljubljana 1. — 8 strani.]

Tačas, dokler se ne vrnem odtod, imam toliko dela, da sam ne vem, če bom mogel vse napraviti, kar bi rad. Namenil sem se trdno, da moram priti v Ljubljano s kakim večjim, izvrstnim delom. Najprvo sem hotel pisati roman, a ker še nisem imel izdelanega vsega načrta, sem izprevidel, da bi ga bilo nemogoče dovršiti do oktobra. Pod roko so mi vstajale nove osebe in novi prizori, zato hočem čakati, da se vsa stvar umiri in postane trdna in jasna. Medtem pa sem se spravil s toliko večjim ognjem na svojo dramo. To mora biti krasno delo, — najboljše, kar sem še spisal doslej. Žal mi je, da sem jo pričel pisati v prozi in ne v verzih; poslednje bi bilo lepše, četudi morda malo težje. Nocoj nadaljujem, kakor vsak večer. Izdelati imam imeniten prizor, in mislim, da bom zadovoljen sam seboj, — kar se zgodí jako redko... Sploh imam zdaj precej čudno življenje, četudi ne

J. Glaser / Iz pisem Ivana Cankarja Anici Lušinovi

mного drugačno kakor prej. Podnevi se malo učim, ali čitam, ali hodim okoli, — ob devetih ali desetih zvečer pa sedem in pričnem pisati, navadno do dveh. Kadar se dovolj utrudim, pustim papirje razmetane po mizi, hodim po sobi in kadim cigarete. V tem času, ko je vse takó tiho in mirno, prihajajo v mojo dušo najlepše misli in čutim se srečnega v ljubezni in poeziji. Časih pride kaka pesem, — sam ne vem kakó in kedaj in zapišem jo v naglici na kos papirja; drugo jutro velikrat ne pogledam, kaj sem zapisal, in vržem papir v kakšen kot. Pesem je najlepša, kadar se začuti prvokrat v srcu; ko je zapisana, izgubi ves mehki in prvotni duh... Besede so besede.

Jaz sem poslal že pred enim mesecem uredništvu «Zvona» več pesmij, ki so bile posvečene Tebi. A zdaj sem jih zahteval nazaj. Tri so bile preslabe in zamenil sem jih z drugimi, četudi urednik pravi, da ne pusti tega. Potem sem jim dal tudi skupen naslov «Sentimentalen album». Če bi bila naslovljena vsaka záse, prihajale bi počasi druga za drugo, takó pa izidejo vse naenkrat. A ne prej, dokler ne zagledajo belega dné moje zbrane pesmi. Treba je, da izidejo slabše stvari prej kakor dobre, drugače bi ljudjé mislili, da nazadujem. A to je nemogoče, posebno zdaj, ko je v mojem srcu toliko ljubezni, — vroče, jasne ljubezni!

10.

[9. VIII. 98. — Brez ovitka. — 8 strani.]

[Sklenil se je vrniti v Ljubljano, in sicer preko Trsta.] Prijelo me je hipoma in ravno takó hitro sem se odločil, da ne ostanem več tukaj... In šele zdaj, ko sem pripravljen na odhod, — šele zdaj vidim, kakó nerazumljivo bédasto je bilo od mene, da sem se sploh dal pregovoriti in izvabiti iz Ljubljane. Čudim se, kakó sem mogel v tem zaprašenem zidovju zapisati en sam pameten stavek, misliti eno samo dobro misel. Zdaj sem hvala bogú prost!

V Ljubljani ostanem poldrug mesec; prve dni oktobra odidem na Dunaj. Moje študije so bile tudi že toliko časa zanemarjene, da že težko čakajo náme; jaz se jih ne bojím, ker so otročje lahke. In ravno zató bo treba, da se dokončajo kolikor mogoče hitro. —

V Trst se peljem samó zaradi tega, ker se ne maram voziti z vlakom po tem dolgočasnem, kamenitem Krasu [zapisano najprej z malo začetnico], Ljubša mi je ladija, če se še takó ziblje

J. Glaser / Iz pisem Ivana Cankarja Anici Lušinovi

In vrh tega, — morje je morje; že v svojem prvem pismu sem Ti povedal, da mi je jako simpatično. Meni je simpatično vse, kar je neizmerno in skrivnostno, — morje, — večerno nebó s svojimi trepetajočimi zvezdami, — temni, šumeči gozdovi, — vse to so samó slike večnosti in ljubezni.

V meni je velik del Ahasverove krvi. Sam ne vém kedaj in kakó, — brez posebnega vzroka vstanem in odidem drugám. Takó mislim že naprej, da se odpravim drugo leto v Pariz in izvršim dvoje semestrov na francoski univerzi — —

11.

[Brez datuma. — Geslo na ovitku: «Lotos». Poštni pečat: 15. 8. 98. Pola IV. Na drugi strani: Laibach 1 15. 8. 12. A 98 Ljubljana 1. — 4 strani.]

[Iz «neumnega vzroka» se je bil sprl s sestro in odšel, a ko je prišel do Trsta, se je pripeljal svak za njim in ga spravil nazaj.]

Jaz sam ne vem, kakó je tó, — ali imam takó slab značaj, ali sem preveč obziren in neodločen; — ne zadržuje me zdaj ničesar posebnega in kljub temu sedím tukaj in vzdihujem. Ali ni to smešno? ... Sploh pa sem takó do grla sit tega življenja, — «danes tukaj, jutri tam». Kedaj se bo že končalo to študentovstvo! Jaz bi rad, da bi se dale vse študije dovršiti v enem letu, tudi če bi moral sedeti pri knjigah noč in dan. Potem bi bil vsaj prost in sam svoj. Takó pa je še zmirom šola moj gospodar in dokler je nímam za sabo, nisem nič in nimam nič, kljub vsi svoji poeziji in literaturi. To je strašno! —

Ali se nisi že naveličala moje ljubezni, Anica? Ali Ti ní že preveč mojih nerodnostij in mojih neumnih pisem? Ali si ne boš izbrala koga družega, ki je bolj filistersk, bolj pameten in vsakdajen? Tebe vendar ne morejo zanimati vse tiste moje čudne ideje, ki niso za druge ljudi, — in v katerih je kljub temu polovica mojega življenja? Že samó to, kar sem Ti časih mimogredé opomnil v kakem listu, — vse to sanjarenje, — ali se Ti [zapisano najprej z malim t] ne zdi prazno in brezpomembno? Ali se Ti ne zdí otročje, da se odločujem od resničnega sveta in iščem družih resnic, ki plavajo bogvekod po zraku nejasne in meglene? In ali se Ti ne zdí bolj razumen tisti, ki se počuti prav dobro v svojih vsakdanjih razmerah in ne sanja o svetovih, ki so daleč od nas? — To vse so neumna vprašanja in ne odgovarjaj mi nanja. Jaz se mučim z njimi

J. Glaser / Iz pisem Ivana Cankarja Anici Lušinovi

po nepotrebem, — sam bog vedi, čemú mi prihajajo. Ne boj se, — kadar pridem v Ljubljano in kadar bom zopet poleg Tebe, — videla boš, da ne bo na meni več nikakega sledú teh dvomov in da bom izgledal bolj filistersko kakor si moreš misliti. —

Dà, — glej že takrat, ko sem govoril s Tabo v parku ali na poti, — predstavljal sem si vse to in Ti bi se čudila, ko bi izgovoril vse to, kar mi je prihajalo na misel. Mislila bi si, da sem ljubosumen, — ali to ní bilo res; takrat ni bilo nikogar, ki bi me mogel vznemirjati... To je bilo vse drugo; kadar sem dvomil o Tvoji resnični ljubezni, dvomil sem [sledi z, ki pa je prečrtan] samo vsled tega, ker se mi je zdelo: .... «Jedíno dobro, kar je na meni in jedíno, kar bi zaslužilo morda malo ljubezni, tega ne pozná in ne more razumeti, — ker ne razumem jasno niti jaz sam... kakó bi bilo torej mogoče, da me ljubi? ...»

12.

[Brez datuma. — Geslo na ovitku: «Nuša 20». Poštni pečat: 17. 8. 98 Pola V. Na drugi strani: Laibach 1 17. 8. 12. A 98 Ljubljana 1. — 8 strani.]

Ti sama si ustvarila mojo srečo, Ti si posula s cvetočimi rožami moje življenje, Ti si razjasnila mojo dušo in jo napolnila s sladko ljubeznijo; — kakó bi Ti moral biti hvaležen. Anica! Kakó bi Ti moral pisati iskreno in ljubeznívo, kakó bi Ti moral z duhtečimi besedami polagati k nogam svojo zvesto ljubezen, — a v svoji sebičnosti ne storim ničesar tega; jaz mislim samo náse, na svojo žalost in na svojo srečo...

In pomisli: s svojim pismom si rešila dvoje zaljubljenih ljudi. Sinoči sem načrtal zadnje dejanje svoje tragedije in pod mehkim, ljubeznívim vplivom Tvojega lepega lista sem spremenil ves žalostni konec, — in namesto da bi vzela glavna oseba — ki se imenuje Ana — pustega, zopernega starca, — pustila je rajši dom in svojega vsiljenega zaročenca ter ubežala s svojim ljubimcem — mladim slikarjem — v negotovo prihodnost... In zdi se mi, da je negotova prihodnost ob ljubljeni osebi še zmirom lepša, kakor nesrečno življenje brez ljubezni... Takó je bilo tudi prav in naravno; zdaj vidim, da bi napravil celó [prvotno: tudi] veliko logično in dramatično napako, če bi pustil, da ostane Ana nesrečna... Glej, slovensko gledišče se imá tvojemu pismu zahvaliti za dvoje lepih prizorov; zakaj tisti

J. Glaser / Iz pisem Ivana Cankarja Anici Lušinovi

prizor, ko ostavlja ona [vrinjeno nad vrsto] svoj dom, bo krasen.....

Kakó morem jaz ljubiti, to vedó celó drugi ljudjé; té dní mi je prišla v roke «Nova nada» in neki človek je pisal o meni: kakó izgledam, kakó hodim, kaj mislim, kakó pišem in kakó — ljubim. Urednik «Zvonov» pa mi je pisal, da v pesmih nobenega družega človeka ni toliko vroče ljubezni, kakor v mojih; drugi da si večjidel izmišljajo, a iz mojih verzov da odseva sama resnica. Ko bi vedeli, kóga ljubim, bilo bi jim vse to razumljivo. Kakó se more takega angelja, kakor si Ti, drugače ljubiti, kakor resnično in iz vsega srca? —

15.

[20. VIII. 98. — Geslo na ovitku: «Nuša 71». Poštni pečat: 20. 8. 98 Pola V. Na drugi strani: Laibach 1 20. 8. 12. A 98 Ljubljana 1. — 10 strani pisma, 2 strani pesmi.]

Ravno včeraj sem dobil dopisnico iz Trsta, v kateri me vabijo, naj vstopim k «Ēdinosti» za urednika. Za trenotek me je res obšla skušnjava, da bi ponudbo vsprejel, a takoj nató sem jo odklonil. Plača je sicer dobra, a prihodnosti ní nobene posebne in jaz vém dobro, kakó se študira zunaj univerze. Boljše je, da prestanem teh par let...

In napósled so tu tudi druge stvarí. Jaz vem še neizmerno premalo; vse polno je še knjig, ki jih moram čitati, in rečij, ki jih moram znati. Kadar spoznam eno stvar, pride takoj sto družih, ki so mi še neznane. Zdí se mi, kakor bi hodil na visoko goro; z vsakim korakom se obzorje razširi in vedno nove krájine vstajajo pred očmi... Če premislim, koliko mi je še neznanega, spoznam z žalostjo, da ne vem ničesar... A kaj je napósled vse to; moj glavni in najlepši smoter si vendar Ti, Anica, in Tvoja sreča.

— — Rekla si, naj Ti povem zadnje prizore iz svoje drame. To ni takó lahko mogoče. Razložiti bi Ti moral vso stvar, a to bi zahtévalo veliko prostora in Ti bi se dolgočasila. Povém Ti ustno, kadar pridem in kadar bo vse dokončano. Sploh pa boš videla na odru, kadar jo bodo igrali. Glavne osebe Ti tudi ne morem opisati, ker to je mnogo odvisno od igralk. A nikakor ní takó... kakó bi se izrazil, da bi Ti ne bila huda... recímo

J. Glaser / Iz pisem Ivana Cankarja Anici Lušinovi

takó živa, kakor si Ti... Ali se jeziš? Le jézi se!... Biti mora bolj pohlevna; zakaj ko bi bila takó resolutna, kakor si Ti, rešila bi se že v drugem dejanju in torej bi cele tragedíje sploh ne bilo. Ona je izmed tistih ljudi, ki večjidel samó sanjajo in zató pusté, da se dela z njimi in njihovo usodo, kar se hoče... če se o pravem času ne vzdramijo. Vzdramiti pa jih more jedino ljubezen... Ti pa si imeniten, dražesten «Weltkind»...

S svojo obljubo, da Ti pošljem eno pesem, spravil sem samega sebe v zadrego. Katero naj Ti pošljem?... Moram [prvotno: In moram] Ti povedati, da so to povsem drugačne pesmi, kakor si jih čitala navadno. Jaz se bojím, da Ti ne bodo ugajale; najprvo sem pisal časih brez ritma in brez rim, — to bi bilo čutu samó na škodo... V tej pesmi, ki Ti jo pošiljam danes, opisal sem tisto jutro, ko sem odhajal iz Ljubljane; razume se, da nisem mogel povedati niti polovico tega, kar sem čutil. To je tretja številka iz «sentimentalnega albuma», ki izide v «Zvonu»... Saj ní nič hudega, da je zapísano Tvoje ime? Kateri Te ne poznajo, takó ne bodo vedeli, kdo je ta Anica; a kdor Te pozná, tá se ne bo prav nič čudil, da sem takó zaljubljen váte... kvečjemu, če bi me zavidal.

Prašala si me, kedaj da se vrnem. Do desetega ali petnajstega septembra bom gotovo že v Ljubljani; resnica pa je, da bi bil tam najrajši že danes. Tudi prijatelji mi pišejo dan za dném, kaj počnem tukaj in čemú ne izgínem odtod. Jaz imam namreč par jako dobrih prijateljev, — zlatih duš, — in vsi so večjidel pesniki; dva izmed njih delata prekrasne verze in jeden od teh dveh se je zaljubil na Dunaju v osemnajstletno židinjko, drugi pa v Novem mestu v neko natakario. Kakor vidim iz njunih pisem, sta v resnici zaljubljena, — a le bolj lahkomiselnó in površno. — Jaz sem izmed nas treh najbolj zaljubljen in prepričan sem, da [prečrtano: sem] tudi najbolj srečen; toliko vsaj dobro vem, da bi ne dal svoje ljubezni za vsa bogastva svetá; zakaj z ljubeznijo do Tebe, Anica, se je začelo šele moje pravo življenje. Zdaj imam pred očmi jasen smoter in študije mi bodo lahke, ko vém, čemú so mi potrebne...

[Na žadnjih dveh straneh tretjega pisemskega lista je napisana pesem «V parku». Strinja se skoraj doslovno s pesmijo, ki je brez naslova natisnjena v 2. izdaji Erotike na str. 35—36 in v I. zvezku Zbranih spisov na str. 17—18. Drugačno je besedilo le na treh mestih: verz 5. se glasi: Nagni glavo na mojo róko, verz 7.: Nič ne boj se, — noč je v parku, začetni verz zadnje kitice pa:

J. Glaser / Iz pisem Ivana Cankarja Anici Lušinovi

Bog s teboj, Anica, — že zasijalo je. Pač pa je interpunkcija znatno drugačna in začetnice verzov so po takratnem običaju pisane veliko. Na koncu pesmi stoji podpis Ivan Cankar in datum: Pulj, 21. VII. 98.]

14.

[Brez datuma. — Geslo na ovitku: Per aspera —. Poštni pečat: 24. 8. 98. Pola IV. Na drugi strani: Laibach 1 24. 8. 12. A 98 Ljubljana 1. — 8 strani.]

[Odgovarja ji na vprašanje, če ji verjame, da ga ljubi.]

In Tvoje drugo vprašanje! ... Jaz vem, da ga nisi stávila popolnoma resno, ampak le bolj zató, da si me spravila malo v zadrego ... Dà, zdaj šele vidim, kakšen tepec sem bil, ko sem Ti pravil, da sem bil svoje dni zaljubljen v Heleno. Ali nisem mogel molčati in zavaliti težek kamen na vse kar je bilo in kar je minilo za vedno?! — A da Ti razložim vso stvar: — tisto razmerje s Heleno je bilo zanjo zabavna anekdota, zame pa otročje sanje; ljubezni, zdi se mi, da ni bilo pri vsem níti trohice. Jaz sem bil takrat jako mlad študent, maturant, a ona učiteljica ... kaj bi hotela z mano in kaj jaz z njó? Nji je ugajalo, da sem zlagal nanjo lepe pesmi, — to je bilo vse. In zdaj? Kadar bi jo slučajno srečal, simpatična bi mi bilo [bila] samó vtoliko, vkolikor bi me spomínjala starih otročjih dníj. Zdi se mi, da misli ona ravno takó.

Moja dela gredó proti koncu in jaz jih dovršujem kolikor morem hitro, da pridem prej zopet v Ljubljano. Četudi sem Ti pisal v vsakem svojem pismu, kakó težko čakam, da Te zopet enkrat vidim, vendar Anica, ne moreš imeti pojma o tem mojem hrepenenju. Jaz ne vem, kaj bi storil, da bi Te mogel danes poljubiti, da bi Ti mogel samó stisniti roko in gledati vsaj za hip v Tvoje lepe oči! ... Zdí se mi, da je že cela večnost, odkar sem se poslovil od Tebe, takó počasi tekó dnevi! —

In moja pesem Ti je ugajala? — Jaz ne vem, zakaj ne morem vlti v verze toliko ljubezni, kakor bi hotel. Če jih primerjam s svojimi resničnimi čuti, zdí se mi pesem tako prazna in suhoparna. In Ti celó prašaš, če sem čutil v resnici to, kar sem zapisal? Ne, Anica, — čutil sem neizmerno več in globokeje, kakor bi mogel povedati v najlepših verzih ... Sploh pa se čitajo pesmi veliko prijetneje, kadar so tiskane. A če želiš, pošljem Ti kljub temu v svojem prihodnjem pismu zopet jedno ... Težká je to, ker ne vem, katero bi izbral, da bi se Ti ne zdela preveč dolgočasna ... Jaz pišem namreč po navadi zeló dolgočasno. Niti čitati se mi ne ljubi navadnih zabavnih stvaríj, kaj šele, da bi jih pisal ... O pesmih náte to nikakor ne veljá; vse kar je

J. Glaser / Iz pisem Ivana Cankarja Anici Lušinovi

Tvojega, mora biti lepo in ljubeznivo, torej tudi pesmi, ki govoré o Tebi...

15.

[27. VIII. 98. — Geslo na ovitku: Per aspera ad astra. Poštni pečat: 27. 8. 98 Pola IV. Na drugi strani: Laibach 1 27. 8. 12. A 98 Ljubljana 1. — 6 strani pisma, 2 strani pesmi.]

Nocoj sem pisal lepo stvar; rad bi jo dovršil hitro, — ali jaz hočem, da bo krasna, zato je še precej časa ne bo mogoče končati... Ura je že pozna in kakor vidim, pričel se je delati dan, četudi je zunaj še vse tiho... A podnevi ne morem pisati ničesar lepega; moti me prevelika svetloba in hrup pod oknom. Kadar pride noč, takrat mislim lažje; a od mislij do besed je dolga pot in kar sanjam časih čisto jasno, izgubi na papirju svojo lepoto... Takó je bilo tudi s pesmijo, katero si želela in ki Ti jo pošiljam danes; hotel sem opisati tisti krasni večer, ko je bil koncert na vrtu «Narodnega doma» in si prišla v park, da sem govoril s Tabo. A kakó daleč je od teh verzov do resnice... Prve pesmi iz «albuma» Ti ne pošiljam; to je namreč «prolog», ki bi bil záte pust; drugim bo morda ugajal...

Imé ženina gdč. Minke se mi zdi znano; ne vém, kjé sem ga čul. Ah, onadva sta srečna! In jaz imam še toliko pred seboj! Ko bi se dala leta skrajšati in dnevi prečrtati! — A to mora iti takó mirno svojo pot dalje in največja ljubezen jih ne more podvzati niti za hip...

[Na zadnjih dveh straneh drugega pisemskega lista je napisana pesem «Večerni koncert». Strinja se doslovno z besedilom, ki ga je priobčil doktor Reguli v DS 1920, 18, le interpunkcija je drugačna, naglasi številnejši in začetnice verzov velike. Na koncu pesmi stoji podpis Ivan Cankar in datum: 16. VII. 98.]

16.

[31. VIII. 98. — Geslo na ovitku: Uarda. Poštni pečat: 31. 8. 98 Pola 1 5 NM. Na drugi strani: Laibach 1 31. 8. 12. A 98 Ljubljana 1. — 12 strani.]

Oprosti mi Anica, ako moreš, — a jaz nisem bil prav nič potrč, ko sem čital Tvoje vprašanje o neki «Pepici». A da bi vse to prav razumela in da bi Ti razložil vso stvar takó, da bi ne ostalo v Tvojem srčku prav nič več užaljenosti, moral bi Ti opisati natanko vse svoje stanje v lanskem letu. — Najprvo stoji

J. Glaser / Iz pisem Ivana Cankarja Anici Lušinski

trdno in pribíto, da tiste gotove Pepice nisem ljubil nikdar; ne, niti sledú ljubezni! — Takrat so bili meseci, ko sem se dolgočasil do smrti; iskál sem si zabave in vzel sem jo, kjer se mi je ravno ponudila. Da Ti povém natanko, kakó se je pričela tista «ljubezen» in kakó se je končala! — Lansko zimo sem hodil pit čaj k Zalazniku, — vsak večer, nekako od oktobra do decembra. In tam je bila tiste dni Pepica. Takó sem sedel nekđaj slučajno sam in ko je prišla ona k meni, vzel sem njeno roko, da bi jo poljubil. Nató pa mi je rekla z nasmehom: «Vi se ponižujete, če mi poljubljate roko!» Meni se je reč takoj zjasnila in mislil sem si: «No, če je tako, — zakaj bi se branil?» In poljubil sem ji ustna. Potém sem hodil tjà vsak večer, — a bilo ni nič posebnega in napósled sem se dolgočasil. Duhovíta ni bila niti najmanj, zató nisem imel ničesar govoriti z njó. Obraz njen je bil še precej prijeten, samó oči so bile zoperne in njen glas je bil afektíran. Skratka, jaz sem se naveličal in ko sem odšel iz Ljubljane, — če se ne motim, nekako po božiču, — nisem ji pisal niti besede. Nekoč mi je poslala karto s «pozdravom od pozabljene», jaz pa sem modro molčal. To morda ní bílo ravno lepó, a bilo je najboljše. Potém se nisva srečala več...

Takó je torej v kraju tista «gotova» Pepica. — In zdaj dalje!! —

Da ne príde kdaj zopet kakšna podobna novica čisto iz jasnega, ki bi Te vznemírila in vsled katere bi lahko dvomila nad mojo odkritosrčnostjo, treba je, da Ti povem neko stvar, katero bi Ti sicer morda zamolčal, ker je premalenkostna. A jeseni boš brala v moji knjigi neko pesem in zató Ti moram povédati, kdo je tista — Pavla! —

Da se spominjam! — Nekako pred ^{a. june}dvemí leti — o počitnicah, predno sem odšel prvíkrat na Dunaj, seznanil sem [se] na Vrhniku s hčerjo nekega posestnika. Čisto slučajno; zdí se mi, da sem posodil gospej neko knjigo in da sem na tá način zašel tjà. In tam se je pričel najneumnejši flirt mojega življenja. [— — — — —] Prvíkrat sem ji samó mimogredé in iz dolzega časa povedal, «da jo ljubim» — in ona je odgovorila isto. Jaz sem se silno začudil, ker tega nisem pričakoval. Sprva se mi je zdelo vse skupaj nekako nerodno in smešno, ker prav za prav nisem čutil ničesar. A napósled ne vem, kakó je prišla kljub temu senca neke ljubezni. To ní trajalo dolgo, in ko sem odšel na Dunaj, pisal sem ji samó dvakrat in ona meni. Nató je vse utihnilo. S tem pa stvar še ni bila pri kraju. Ko se vrnem

na Vrhniko, začela se je znova... Kar dobim enkrat, ravno ko sem hotel oditi k nji, — pismo, v katerim [katerem] mi z vso navadno žalostjo razodene, da naj pozabim, da naj se ne spominjam več nanjo, da je nesrečna itd. Jaz sem bil razjarjen! Jezil me je ta smešni konec in hotel sem zvedeti, kjé je vzrok. Nò, vzrok je bil čisto navaden. Pismo ji je diktirala njena mati, ker je bila «in Sicht eine ausgezeichnete Partie». Moreš si misliti, kakó sem se smejal, ko so mi to povedali, — in kakó šele potem, ko se je reč razdrla! Pavla je hotela skesano ponoviti prejšnjo neumnost, meni pa se je zdelo prebédasto in poslovil sem se jako uljudno. Kaj počnè zdaj, to mi ni znano...

Povej, kaj si misliš? Ali je dovolj, Anica? Ali si žaljena? — Ne, Ti ne moreš imeti vzroka. Zakaj Anica, jaz nisem poznal ljubezni, predno sem ljubil Tebe; — šele pri Tebi se je vzdramilo moje srce in čutil sem, kar nisem čutil nikdar prej. Pozabljeno je davno vse, kar sem doživel v prejšnjih časih, — kakor izginejo sence, kadar vzide solnce nad gorami. To so bile samo epizode, — same «kaprice» iz dolzega časa, kakor si se izrazila Ti. Ako bi jih imenoval ljubezen, bi s tem onečastil imé ljubezni.

— — — — —

Frfočal sem naokoli, kakor delajo to vsi drugi študentje; zanimal me je kak obráz za par trenutkov, ne da bi čutil pri tem kaj posebnega. In napósled je imelo vse to še en vzrok: jaz sem potreboval ljudij, obrazov, značajev in src za svoje novelete; jaz sem samó opazoval in študiral, ne da bi užival pri tem kako ljubavno srečo. Kar sem kdaj opisal ljudij, to so vsi samó moji znanci in moje znanke, — nekoliko spremenjeni, a v svojem bistvu popolnoma podobni... Pri tem pa sem trpel na tihem, — toliko časa! Zavídal sem drugim njihovo gorko srce in zdelo se mi je, da jaz niti sposoben nisem, da bi mogel resnično čutíti. Zdelo se mi je, da se mi ponuja roža, ki izgíne, kadar jo hočem utrgati, — da je pred mano v zlati čaši nektar, ki ga ne morem piti. Prepričan sem bil, da sem čisto brez srca, — da stojim samó ob strani in razmišljam in opazujem, kakó čutijo in ljubijo drugi. Smejal sem se sebi samemu, kadar sem kdaj prej govoril o ljubezni, čudil sem se, da se mi ní bralo hlínjenje na obraza in da mi je mogel kdo verjeti...

In napósled, Anica, — napósled se je končalo vse tó, in kakor je bilo prej moje srce prazno, takó polno je zdaj najognjevitèjše, najčistejše ljubezni. Ti, Anica moja, Ti sreča in dušica moja, Ti

J. Glaser / Iz pism Ivana Cankarja Anici Lušinski

tisto, kar je bilo v vsem najneumnejše, in kar vsak, ki me ne pozná, lahko čisto drugače razume, kakor je bilo v resnici!

Samó iz navade je prišlo, da povém težkó, kar čutim in kar zapíšem brez posebne težave. Navadil sem se, da zaupam svoje misli najlažje — papirju... Časih je čital kdo moje stvari in želel se je seznaniti z mano; pričakoval je bogve kakšne duhovitosti, a jaz sem prepričan, da se je bridko varal. Moja nesreča je, da sem duhovít samó, — kadar sem sam.

Veselo novíco mi je pisal prijatelj Zupančič. Neki gotovi Plavšič me prosi, naj mu dam svojo dramo takoj ko bo gotova, da jo prevede na nemški jezik in da jo igrajo na Dunaju. Ako se bo zdela meni samemu dobra dovolj, tedaj mu jo dam; a na vsak način bom prej počakal, kakšen vspeh bo imela v Ljubljani. Upam, da propala ne bó, — a naprej se ne dá vedeti ničesar. Nò, pa če propade desetkrat, — jaz nisem dal vanjo vsega svojega talenta in ostalo ga je še za sto družih... Oprosti, da Ti pišem take malenkosti, — a to je moje veselje in zató ni čudno, ako Ti časih nehoté kaj opomnim, četudi Te ne zanima. Jaz sem z dušo in telesom v literaturi, in v delo, ki ga ravno spišem, sem popolnoma zaljubljen — štirinajst dnij; potem pa se mi zdí že spet slabo in ponesrečeno. Takó je bilo zdaj še z vsem, kar sem napravil, četudi so drugi hvalili.

18.

[Brez datuma. — Geslo na ovitku: Lyra. Poštni pečat: 7. 9. 98 Pola (drugo počitljivo). Na drugi strani: Laibach 1 7. 9. 12. A 98 Ljubljana 1. — 8 strani.]
[Vprašuje jo, čemu mu tako dolgo ne odgovori.]

19.

[Brez datuma. — Brez ovitka. — 8 strani.]

Tvoje pismo je tako hladno, da me je zazeblo v dnò srcá, ko sem ga prečital. Kar si hotela reči z njim, — ali bi ne mogla povedati to jasno in brez ovinkov? Za bóga, Anica, moram Ti gratulirati: prezentirala si mi pelin v zlatem kozarcu; tega ne more vsakdo. Jaz n. pr. ne znam takó pisati, da bi ne povedal svojih mislij čisto razložno; ne znam jih zakrivati v uljudne besede in lepe fraze; jaz ne znam dajati zaušnic z mehko rokavico na roki in zbadati v srce s pozlačenim nožem. A Ti si storila to izvrstno, nedosežno...

J. Glaser / Iz pisem Ivana Cankarja Anici Lušinovi

Jaz upam povsod, kjer bi videl lahko že čisto, jasno resnico... Oh, spominjam se, da sem ostal celo noč pri moji materi, ko mi je umrla. Obraz je bil mrzel, roké so bile ledene, a jaz sem gledal vso noč in pridržaval sapo, da se morda ne zgane še enkrat ta ljuba roka ali da se ne odpró mrtve očí. —

20.

[10. IX. 98. — Geslo na ovitku: «Serapis». Poštni pečat: 11. 9. 98 Pola (drugo nečitljivo). Na drugi strani: Laibach 1 11. 9. 12. A 98 Ljubljana 1. — 8 strani.]

O bog, jaz sem takó neveden človek, — jaz ne vem, kaj naj storím, da se Ti ne boš naveličala té ljubezni. Zabávati ne znam. — moja pisma so dolgočasna kakor jaz, — ne vém Ti povedati nikdar ničesar interesantnega. Doslej sem se tolažil s tem, da imam morda več duhá kakor kdo drugi; zdaj sem se žalibog prepríčal, da spadam med najneumnejše ljudi na svetu...

21.

[18. IX. 98. — Geslo na ovitku: Eros. Poštni pečat: Divača 18. 9. 98 (le deloma čitljivo). Na drugi strani: 18. 9. 12. A 98 Ljubljana 1 (gorenje polovice pečata ni na ovitku). — 8 strani.]

Jaz pridem v Ljubljano še-le z a d n j e g a t. m.

Povedal bi Ti sicer, kaj me zadržuje, a to bi Te dolgočasilo. Predvsem moje še nedovršene stvari, katerih nikakor ne smem takó pustiti. Zakaj Ti bi se zgražala nad menoj, če bi me poznala. Ako recímo danes odídem, tedaj se ne dotaknem več zlepa tistih del, ki ležé zdaj pred mano. Knjiga mojih novelet bo obsegala okoli 500 strani in treba jo je urediti na vsak način. Izíde sicer šele v marcu, a oddati jo moram zdaj. Če jo pustim zdaj v miru, ne vzamem jo v roko morda nikdar več, — ker ko pridem na Dunaj, pričel bom spet kaj novega. Večjidel je že urejêna; zdaj pišem zadnjo novelo «Jeden izmed njih», — in pišem jo z velikim veseljem...

Oprosti mi, da sem se takó nerodno zakopal, — da sem precejeval svoje močí in si naložil dela, katerih nisem mogel zmagati o pravem času. Vse to je meni samemu še veliko neprijetneje in bolj hudó; a drugače ne more biti; v Ljubljani

J. Glaser / Iz pisem Ivana Cankarja Anici Lušinski

ostanem do 14. oktobra, to se pravi, do zadnjega časa. Potem odpotujem na Dunaj in videla se ne bova vse leto, do julija... Tudi takrat ko bodo igrali mojo dramo, me ne bo v Ljubljani; a saj bodo pisali po časopisih, če bo uspela ali propala, — in pisati mi boš morala natanko tudi Ti...

22.

[Brez datuma. — Geslo na ovitku: Jakob Ruda. Poštni pečat: 26.9.98 Pola 6 NM. Na drugi strani: Laibach 1 26.9.12. A 98 Ljubljana 1. — 12 strani.]

Povém Ti čisto odkritosrčno, da se časih bojim, — da se bo vse to nekega dné končalo; brez posebnega vzroka, samó ob sebi. Posebno še, če bova narazen takó daleč in takó dolgo časa. Zgodí se lahko tisoč stvaríj, katerih si zdaj še ne morem misliti niti jaz, niti Ti sama... Resnica je sicer in pisal sem Ti že velikrat, da ne pozná ljubezen ne časa in ne daljave; — a čas uniči še vse kaj družega, — zakaj bi ne pogasil ljubezni v Tvojem srcu?... Jaz izprevidim zmirom bolj jasno, da Te dolgočasim in vznemírjam s temi svojimi večnimi dvomi in vprašanji; jaz izprevidim, da bi Te samó s svojimi pismi ne mogel obdržati záse in ne braniti, da bi se mi Tvoje srce odtujilo. Sprva so Te morda moji listi zánimali; a ker so vsi jednaki, ker ponavljam svojo ljubezen z vedno istimi besedami, — morala si se napósled naveščati; in tega bi Ti niti v zlò ne mogel šteti. Zdaj mi je gotovo žal, da sem se ogibal lepozvenečih fraz in poetičnih izrazov, kakor se nahajajo v romanih in afektiranih pismih. Takó navadno mislijo, da bi morali pisati pesniki, — a jaz sovražim iz vsega srca té prisiljene neumnosti. Rajši sem Te dolgočasil, kakor da bi se igral z lepimi besedami in pesniškimi figurami. In kakor sem rekel, — zdaj mi je žal. Zakaj se nisem trudil, da bi se napravil interesantnega? To znajo celó ljudjé, ki ne vedó v resnici ničesar in ki nimajo družega, kakor neko gotovo spretnost, nekov chic, s katerim zakrivajo svoje duševno uboštvo... Meni bi bilo to precèj lahko. Zdaj vidim, da sem skrbel premalo za svojo slavo in za svojo interesantnost; te reči me doslej niso brígale, ker so se mi zdele nepotrebne. Jaz nisem vedel, da bi moral biti ponosen, če so ljudjé govorili o meni in o mojích psmih; kadar so listi pisali o meni, nisem vedel, da bi moral vsakemu povedati, da sem jaz tisti «I. C.»; niti toliko nisem bil spreten, da bi se podpisoval s svojim celim imenom... Drugi delajo popolnoma drugače in še predno spišejo res kaj

J. Glaser / Iz pisem Ivana Cankarja Anici Lušinovi

pametnega, skrbé za tó, da jih ljudjé poznajo... Jaz sem preveč pošten in gledam bolj na tó, kaj in kakó pišem, kakor pa da bi s tem pridobil slavljeno imé; in to je neumno od mene. Takó na priliko se žalibog nísem ozíral na Tvoj čisto pravilni nauk, da naj pustím svoja dela pri miru, kadar nísem zadovoljen sam seboj. Sinoči sem vrgel v ogenj tretje dejanje «J. Rude» ter si prižgal cigareto ob plamenu. Zdaj vidim, da je bilo to zeló ne-spametno. Zá me je bilo sicer zares preslabo, — a za druge bi bilo dobro dovolj in kričali bi čisto gotovo prav takó glasno «Živio Cankar», kakor da bi bil spísal kaj resnično mojsterskega. Da se s prvimi dvema dejanji ne zgodí ravno [prvotno: prav] takó, poslal sem jih še danes v Ljubljano... Radovedna si, čemu Ti to pišem. Zató da Ti dokažem, da sem najneokretnejši človek na svetu in da znam vse drugo prej, kakor skrbeti zase in za svoj blagor. Prišel sem danes do tega, da ne delam v svoji ljubezni nič drugače kakor povsod drugod. Zamolčal bi bil lahko mnogo stvari, katere so časih neprijetno vplívale náte. In storil bi bil lahko mnogo, kar bi Ti ugajalo, — a kar sem opustil iz bogve kakšnih vzrokov. Moja pisma bi bila lahko vse drugačna in moje ustne besede istotakó. Govoril sem o svoji ljubezni čisto jednostavno in kakoršna je v resnici, — namesto da bi jo olepšal z vso poezijo, kolikor je imam v oblasti... Zató je nemogoče, da bi se spominjala name z žalostjo, kadar bi se ločila od mene. Pisal nisem nič drugače, govoril in delal nič drugače, kakor navaden študent brez posebnega duhá; in moja zunanost tudi ni taka, da bi se mogel kdo navdušiti zanjo... Kaj torej ostane? Kaj je v meni, kar bi moglo koga zanimati? Nič druzega, kakor moja izvanredna nerodnost; in vse, kar je izvanredno, je vredno zanímanja... Zdelo bi se, da se izpremenim nekoliko vsaj zdaj, ko se takó dobro poznam. Toda ne. Govékar me je prosil, če sme natisniti v «Narodu» zadnje pismo, ki sem mu ga bil pisal. Jaz seveda sem mu odgovoril v svoji neumnosti, da mojih pisem ni treba tiskati, — da jih ne pišem vsemu svetu. Ali je bilo to potrebno? Pismo je bilo interesantno in po Ljubljani bi govorili o njem... In potem tiste pesmi, ki sem jih zložil Tebi v čast! Niti do danes še nisem hotel, da bi prišle v «Zvonu», zarad dveh ali treh verzov, ki mi ne ugajajo in o katerih bi živa duša ne slutíla, da so slabši od druzih... Lahko bi delal takó, da bi bila Ti nekoliko ponosna name; a jaz se strašno ogibljem vsega, kar bi mi moglo na kakšen način koristiti...

J. Glaser / Iz pisem Ivana Cankarja Anici Lušinovi

Ah, jaz čutim, kakó je nespametno, da Te mučim s temi besedami, polnimi neopravičenih dvomov in žalosti brez vzroka. Mislila bi si celó lahko, da sem zmirom v teh slutnjah in temnih pričakovanjih, — a to ni resnica. Časih so trenotki, ko se čutim takó neizmerno srečnega, ko mislim nate s takó čisto radostjo, — in ne poznam nobenega strahú pred prihodnjostjo in nobenih dvomov nad Tvojo ljubeznijo. A v meni se čuti takó hitro in nenadno menjajo, da sem časih naravnost utrujen. Iz najmanjšega razloga padam iz razkošnega veselja v slabo voljo in tega ne znam zakrivati. A v vsem je vendar nekaj resničnega...

A z naslovom si res strašno nagajíva. Ali veš, zakaj meni ne ugaja? Zupan pozná, da so pisma moja in ko bo videl naslov, si bo morda celó mislil, da sem nekako ponosen na svojo dramo. In to ni res. Jaz sem tako malo ponosen nanjo, da bi je ne šel gledat, tudi ko bi bil takrat v Ljubljani ko jo bodo igrali... Če tudi Tebe ne bó, pošljem Ti takrat kritike iz slovenskih časnikov, da boš videla, kaj bodo pisali o meni...

25.

[Brez datuma. — Brez ovitka. — 8 strani.]

Pismo, ki sem ga dobil sinoči, je bilo torej zadnje, kar si mi jih pisala v Pulj. Té dni namreč odidem, najpozneje v torek zjutraj [= 4. oktobra]. In Ti ne veš, Anica, s kakšnim veseljem! — Zdaj tu dežuje, dežuje, dežuje — neprestano. Mesto in ulice in morje, — vse je zavíto v vlažno meglo; samo časih o jutru posíje solnce zaspano in samó za hip, a takoj se zopet vrne za oblake, kakor bi mu bilo dolgčas... Ta dež je namreč ves drugačen kakor v Ljubljani, — posebno kakor je bil v Ljubljani junija meseca! — Ko bi moral ostati recimo še štirinajst dníj, tedáj bi čisto gotovo neke lepe noči izdihnil svojo grešno dušo. Takó sem se naveličal tega samotárenja, da sem samó še s telesom v Pulju; moje srce je že davno pri Tebi.

Ti si radovedna nad pismom, ki sem ga bil pisal Govékarju. Ni bilo nič posebnega. Razježil sem se nad nekaterimi ljudmi, ki so napadali takozvano «dekadenco», — to je neko vrsto moderne poezije. Ti veš, kakó pišem, kadar sem razjarjen, — da povém vsako stvar naravnost in ne gledam na izraze. Pisal sem

J. Glaser / Iz pisem Ivana Cankarja Anici Lušinski

mu v resnici, da naj mi vrne moj list; pregledam ga in spišem vso reč obširneje in malo bolj hladno. To storim morda šele v Ljubljani in potem pride v «Narodu» pod naslovom «Dekadence itd.»... Ali Anica, — to so stvari, ki Te nikakor ne morejo zanimati... Kdaj spišem tretje dejanje svoje drame? Najbrže tudi šele tisti teden, kadar se vrnem. Zdaj imam takó malo mislij, takó prazno glavo, da bi ne bil v stanu napraviti ničesar lepega. Gotovo, — ti dolgi dnevi v Pulju so me utrudili. Takó sem postal pust in dolgočasen, da bi morala že zdavno izgubiti vse potrpljenje z mano, Anica! Ko bi Ti ne bila takó ljubezniva dušica, odslovila bi me že zdavno: «Priatelj, ti si preveč siten! S tabo se ne dá več govoriti!» — Na vso srečo si Ti tak angelček, da ni na svetu lepšega in blagodušnejega in Ti se takó malo jeziš nad menoj, da mi ne ostane družega, kakor da se oštevam sam... Posebno danes, ko Ti pišem poslednje pismo! — Prihaja mi na misel vse, kar sem Ti pisal doslej — o bog, kakšne neumnosti sem Ti pravil časih! Govoril sem o nepotrebnih dvomih, o neopravičeni žalosti; obupaval sem, kadar bi bil moral biti najbolj srečen; kadar bi Ti imel biti hvaležen za Tvojo ljubezen, Ti zlata moja Anica, — žalostil sem Te z bogve kakšnimi besedami... In zdaj Te prosim za vse to oproščenja, Anica. Danes napravim pred Tabo generalno izpoved in prekličem in obžalujem vse, kar Te je kdaj žalilo. Ako mi oprostiš, — in celó bog sam oprostí spokorjenemu grešniku — tedaj pridem v Ljubljano z lahko vestjó in čistim srcem...

— — — — —

Tvoj častilec Ti piše? — Ah! — Treba bo torej, da bom odslej bolj natanko pazil na svoje besede; da zaokrožim perijode bolj gladko; da bodo moje misli bolj pametne in moji stavki interesantnejši. Sicer me postavi moj tekmeč na sramoto. A Ti si mi obljubila, da mi pokažeš njegovo pismo? To me jako veseli. Jaz sem res radoveden, kakó pišejo drugi... In Anica, prosim, o svojih pismih nikar ne govori ničesar slabega. Takó so imenitna, da nisem doslej še nikdar čital podobnih. Da Ti povem odkritosrčno: takrat, ko si mi obljubila, da mi boš odpisala, bil sem jako radoveden, kakó Ti pišeš. Bal sem se, da bi ne bila Tvoja pisma afektirana, — resnično! Skoro vsakdo misli, da mora pisati vse drugače, kakor navadno govori. In to ni res. Spozná se hitro, kjé je narávnost in kjé prisiljenost. Zató si ne moreš predstavljati, kakó sem bil vesel, ko sem videl, da si v svojih listih prav ista ljubezniva, dobrosrčna, duhovita in na-

gajiva Anica, — kakor je bila tista lepa Anica, ki je stala v časih v parku ali se izprehajala po drevoredu. Ne misli, da je to samó kompliment; jaz sploh ne znam delati komplimentov. In pri Tebi bi bili tudi popolnoma nepotrebni.

Še to, — skoro da bi bil pozabil. Pesmi Ti danes ne morem poslati nobene; prosim, oprosti mi! — Kadar bova zopet skupaj, pokazal Ti bom z veseljem, če bom imel kaj lepega... Te pesmi so večjidel same žalosti polne, — jaz ne vem zakaj. Kadar bodo vse v redu, — podarim Ti jih skupno, da jih boš imela v spomin na té tri mesece; — té strašne tri mesece! —

— — — — —

24.

[Brez datuma. — Geslo na ovitku: Ana 17. Poštni pečat: Wien 1/1 1 22. 11. 98 7—8 N. Na drugi strani: Laibach 1 25. 11. 6. VM Ljubljana 1. — 4 strani.]

— — — — —

V nedeljo [= 20. novembra] sem prišel na Dunaj. [— — —] Najprvo sem pohítel k svojemu prijatelju [prečrtano: k] Zupančiču, pri katerem sem še danes. Stanovanje dobim šele v četrtek in sicer v osmem okraju, prav blizu univerze. Takoj prvi dan sem šel v «secesijo», ravnokar otvorjeno razstavo slik. Toliko lepega sem videl še malokdaj. Že poslopje samo je takó originalno, da se ne opazi kaj podobnega nikjer drugod. Slike so večinoma dela mladih umetnikov. Kadar vidi človek toliko talenta, toliko duševne lepote, pozabi vsaj za trenotek na to filistersko življenje, na te neumne vsakdanje skrbi... Dà, kadar vidim lepo sliko, veličastno pokrájino, kadar čitam dovršeno pesem ali če poslušam sentimentalno godbo, — spomnim se náte. Zakaj vse kar je lepega, kar stoji visoko nad temnim vsakdanjim življenjem, vse to imá svoj izvor v ljubezni. Jaz mislim, da kdor ni zaljubljen, ne more biti umetnik. Njegova duša je brez perotij in njegovo srce je mrtvo...

Zdaj sem vznemirjen in nervozen. Oprosti mi, če Ti ne morem pisati veliko in ne takó, kakor si želiš. Komaj mi pride na pamet jedna misel, že se ogne drugi. Pod oknom šumí in hrumí, vozovi drdrajo neprestano po kamenítem tlaku. Tvoj obráz se prikaže za hip pred mojimi očmi, a takoj zopet izgíne; bolí me glava; mučim se, da bi mislil kaj trdnega in gotovega, a pred menoj je vse nejasno in megleno. Danes še bi moral spisati novelo ter jo odposlati v Ljubljano; toda bog se me usmíli, če morem zapisati en sam stavek. Zjutraj sem nekoliko

Ivan Lah / Cankar v šoli

študiral, zdaj popoldne pa ne vem niti besedice več; vse je izginilo, kakor da bi knjige nikdar pogledal ne bil. Takó je namreč samó danes. Kadar si življenje nekoliko uredím, bo vse drugače. Ostál bom tukaj do julija in kadař stopim poleti prédte, opazila boš, da bom postal bolj pameten in solíden, kakor sem bil doslej. Jaz si niti predstavljati ne morem, da bi me mogla ljubiti tacega, kakoršen sem zdaj. Zató Ti nisem mogel odgovoriti, kadar si me prašala, če Ti verjamem, da me ljubiš. Ko bi ne imel trohice talenta, bi bil v resnici največja ničla na svetu.

Niti zdaj Ti še nisem razložil, čemú sem takrat toliko časa molčal. Ne misli, da sem se pozabil opravičiti. V jednom prihodnih pism Ti bom vse razložil in, Anica, — ne bom Te prosil oproščenja. Videla boš, zakaj ne. — Četudi sem razpoložen takó, da slabše skoro ne morem biti, — vendar nikar ne misli, da mi prihajajo take melanholične muhe, kakor časih v Pulju. Bog varuj! — Moja pisma bodo vesela, polna upanja in polna ljubezni. Polna ljubezni in veselih mislij náte Anica, srce moje! —

[Na koncu je pristavljen naslov: Wien I. Universität.]

(Konec prihodnjíč.)

Ivan Lah / Cankar v šoli

V tistih letih, ko je izšlo Cankarjevo «Moje življenje», smo imeli v tretjem razredu naše gimnazije še predvojne čitanke. Ko smo iz njih iztrgali in izpustili, kar je bilo v njih zastarelega, tujega in novemu času neprimernega, ni ostalo prav za prav razen par Gregorčičevih in Aškerčevih pesmi nič imena vrednega. Ker je bilo treba vendarle nekakih knjig, smo se dogovorili, da si bomo kupili «Moje življenje», ki je takrat veljalo malenkostno vsoto. Spočetka sem imel skoraj pomisleke, ali bomo mogli pri teh mladih trinajstih in štirinajstih letih uživati lepoto knjige v polni meri, namreč s tisto sveto ljubeznijo, ki jo občutimo vsi pri tej veliki izpovedi mladega življenja. Videl sem, da je bilo ime Cankar vobče dobro znano, da si je bilo večini še popolnoma neznano to, kar se skriva za njim. In ravno zato se mi je zdelo potrebno, da prenehamo s starimi tradicijami in gremo na novo pot, kajti godilo se je, da so nam bila imena znana, dela pa so ostala tuja. In zdaj je čas, da pogledamo v tisto neznano in da spoznamo, ali je to naše ali tuje, ali ni morebiti ravno to, kar se nam zdi tako nenavadno in oddaljeno, nekaj čisto navadnega,

J. Glaser / Iz pisem Ivana Cankarja Anici Lušinovi

Na mizi pred menoj je nerazrezan snopič Rudolfinskega almanaha in «Kratko poročilo o številu kromozomov pri partenogenetskih jajčecih bacila rossii». S sladkosnednostjo sem si pripravil brošuri za po večerji, sedaj pa ju gledam z očitim pomilovanjem. Še kake druge stvari so, pravim, kot pa stoje tu v knjigah, še kake druge. O!

Pred ogledalom stojim in vidim, da imam že precej ponošeno obleko. Žalosten sem.

Danes ne grem ven, doma ostanem rajši. Zdi se mi, da zunaj nekoliko mrazi.

Odprem knjigo ter začnem rezati liste. Na drugi strani me mičejo nove publikacije o fazmidah.

Ženska je jako nesolidna stvar. Človek si nakoplje skrbi in bolečine.

Režem liste in jih božam. Motno mi je pred očmi, črke so zveržene. Obrišem neumno solzo. Stare so moje oči in izčitane, pa jih zalije voda.

Janko Glaser / Iz pisem Ivana Cankarja Anici Lušinovi

(Konec)

II.

Znova se je približal Cankar Anici I. 1901.,* ko je pripravljaj 2. izdajo «Ėrotike». Obrnil se je do nje s prošnjo, naj mu pošlje pesmi «V parku» in «Večerni koncert», kateri ji je bil svojčas posvetil. Da je to pesnikovo pismo po dolgem molku bilo prvo, priča njegov začetek kakor tudi njegov opravičujoči se ton. Za tem sledi zopet večja vrzel, ki pa je nastala morda le vsled tega, ker so se vmesna pisma pogubila. Da je bilo dunajske korespondence v resnici več, mi je izrecno zatrdil g. Bregant, razvidno pa je to tudi iz pisma 11. julija 1902.: tam omenjena dopisnica ni ohranjena. Vsa naslednja pisma, kar se jih je ohranilo, so iz dobe med 12. majem in 25. septembrom 1902.

---

* Bilo je to tri leta po zadnjem (ohranjenem) pismu iz prejšnje dobe, ne dve in pol, kakor stoji pomotoma na str. 346. zgoraj. — Razen tega se je v prvem odstavku vrnilo v tekst nekaj tiskovnih pomot. Stati bi moralo: str. 344, vrsta 6: b a j e n e n a v a d e n . . . n a m e s t o k a j n e n a v a d e r ; s t . 3 5 2 , p i s m o 6 , vrsta 8: s m e m n a m e s t o m o r e m ; s t r . 3 5 4 , p i s m o 8 , vrsta 4: t a k o j b i j o n a m e s t o b i g a t a k o j ; s t r . 3 5 4 , p i s m o 8 : p r e d t e k s t o m m a n j k a v r s t a p o m i š l j a j e v ; s t r . 3 6 1 , p i s m o 1 0 : R e g a l i n a m e s t o R e g u l i .

J. Glaser / Iz pisem Ivana Cankarja Anici Lušinovi

Pisma vsebujejo doneske o raznih Cankarjevih delih, tako o «Erotiki» (25, 27, 54, 55), o «Kralju na Betajnovi» (27, 57), o črtici «Rdeča lisa» (28, 51), o «Tujcih» (50), o knjigah «Na klancu» (50) in «Ob zori» (51, 52) ter o «Hiši Marije Pomočnice» (51, 52); v njih podaja pesnik sodbe o naših ljudeh in razmerah, snuje načrte, zlasti mnogo pa govori o sebi in svojem pisateljskem poklicu. V tem oziru se glase njegove besede kakor intimna izpoved in za večino med njimi velja Cankarjeva lastna označba koncem korespondence: «Pisal sem Ti popolnoma zaupno, draga Ana, kakor prijatelju. Saj si moj prijatelj? — Moj najboljši prijatelj, ki ga imam resnično in od srca rad, bolj kakor kdaj prej. Svojih misli, ki so morda previsoke, preotročje, bi ne povedal drugemu nikomur».

O ljubezni v teh pismih Cankar ne govori, kakor je govoril — često gostobesedno — leta 1898., v resnici pa je v njih ljubezni morda več, nego je je bilo takrat; ali vsaj več iskrenosti. Ni več med njim in Anico tistih praznih sanj o sijajni skupni bodočnosti, ki jih je sanjal nekoč, pa niti sam ni verjel vanje. Razgovarja se z njo, kakor se razgovarja dvoje ljudi, ki poznata drug drugega in jima zato ni treba olepšavanja. Pač zveni iz pisem «domotožje po lepi preteklosti», tožba po življenju, ki ga je pesnik «pozabil živeti», a vse je uglašeno v odpoved, izvirajočo iz spoznanja, da drugače ne more biti. To je tisto spoznanje, ki mu je dal Cankar izraza v «Tujcih», v tragični zgodbi o umetniku Slivarju, ki je skušal premostiti prepad med seboj in življenjem, pa je žalostno propadel. Tam čitamo besede, ki se brez dvoma nanašajo na pesnikovo razmerje do Anice in to razmerje lepo osvetljujejo: «Glej, Ana, vse kar sem ti pripovedoval o svoji imenitni prihodnosti, vse to so bile same laži. Lagal sem morda iz neumnosti, iz lahkomiselnosti, ali to je vseeno. Glavno je, da je moja prihodnost zelo temna, niti od danes do jutri ne vem. Mogoče, da se meglice razpršijo, da se moje življenje lepo ustanovi; ali, dušica, — kdaj? Na tako negotovo pot pa te nečem vabiti, greh bi bil! Tvoje fine nožice bi se hitro utrudile in tako bi bilo hudó tebi in meni. Zategadelj je bolje, da se v temle trenutku ljubeznivo posloviva, preden obide mene pregloboka žalost in tebe, Ana, srd in sram zaradi poljubov, ki sem ti jih bil po krivici ugrabil...» (Tujci 50). In nekoliko pozneje: «Kako bi si upal ukleniti nase tako sladko, otroško igračko, ki bi ne prenesla niti najmanjšega veterčka, — a moje življenje je sam vihar!» (Tujci 48). Ko omenja Cankar Anici ta roman, izraža upanje, da ji bo ugajal, medtem ko pri drugih delih večinoma domneva, da je ne bodo

zanimala. To upanje je izviralno pač iz zavesti, da bo Anica v «Tujcih» našla samo sebe in čutila, da je v njih nekoliko pesnikove izpovedi — njej. Podobno izpoved najdemo dve leti pozneje v črtici «Živeti!» (Ljubljanski Zvon 1905, 522, 588); tudi poet Jakob v tej črtici, ki je sklenil «živeti kakor drugi ljudje», se prepriča, da spada med tiste, ki «ne smejo živeti, ker jim je usojeno, da stoje ob poti». Reelno ozadje črtice je skoraj gotovo isto kakor v «Tujcih»: ljubezen do Anice.

Konflikt med umetnikom in človekom, ki tvori jedro teh dveh Cankarjevih del, je tudi glavna vsebina tukaj priobčenih pisem. V večini teh pisem govori v prvi vrsti Cankar-človek — saj se obrača v njih do prijateljice večjidel v trenutkih, ko je potrta in željen tolažbe — odtod elegični ton v njih. Redko se pesnik zasmehi — in še to je trpek, boleč smeh: zasmeh in samozasmeh. Kakor da hoče z njim preplašiti nespametne sanje, ki bi se morda znova rade vkradle v srce ... Tam pa, kjer pride do besede Cankar-umetnik, je poln upanja in ponosne samozavesti, tako posebno lepo proti koncu zadnjega pisma.

Jasno nam ta pisma kažejo tisti dvojni pesnikov obraz, o katerem govori «Bela krizantema» (15): «Povem vam, da tistih veselih in žalostnih zgodb nisem pisal jaz, ki govorim z vami in ki vas imam od srca rad; pisal jih je človek, ki ga ne poznate in ga nikoli ne boste poznali.» Kažejo pa obenem, kako ta dvojna narava zavisi druga od druge in kako bi vsled tega za globlje umevanje pesnikovih del bilo treba podrobno poznati tudi njegovo življenje. Ker tvorijo naslednja pisma važen donesek k temu spoznavanju, jih priobčujem v celoti; izpustil sem le dve brezpomembni mesti, ki ne sodita v javnost.

25.

Draga Ana!

Najprvo mi prijazno oprostite, da Te kot nepozabljeno prijateljico tikam.

Danes prihajam k Tebi s prošnjo in upam, da mi vstrežeš, ako Ti bo mogoče.

Morda si čula, da mislim izdati za Veliko noč (ali če pojde že za Božič) novo izdajo svojih sežganih pesmi. Lepo število manj vrednih verzov mislim črtati ter jih nadomestiti z novimi. In zdaj pridem k stvari.

Spominjaš se morda, da sem Ti pred par leti poklonil nekatere pesmi. Razen dveh so bile vse natisnjene in sem jih že našel v

J. Glaser / Iz pisem Ivana Cankarja Anici Lušinovi

«Zvonu». Ali dveh daljših nimam — stare zapisnike svoje sem bil izgubil. To sta dve daljši [podčrtano] pesmi, če se ne motim sta naslovljeni «V parku» in «Večerni koncert».

Zgodilo se je morda, da sta ostali ravno ti dve pesmi še pri Tebi med starimi papirji. Ako se je to zgodilo, tedaj Te prosim najuljudneje, da mi jih izvoliš poslati. Rad Ti jih vrnem, ali če Ti bo ljubše, Ti pošljem potem kar knjigo. Iskal sem te pesmi zaman in žal bi mi bilo, da bi se popolnoma izgubili.

Prepričan sem, da mi boš napravila to lepo uslugo, ako Ti bo še mogoče in jaz Ti bom jako hvaležen.

Bodi tako zelo prijazna in sporoči mi takoj, če mi moreš vstreči.

Dovoli, da Ti izrazim svojo vedno isto gorško udanost. —

Ivan Cankar.

Na Dunaju/19. XI. 901.

Dunaj/I. Universität.

26.

Draga Ana!

Danes šele Ti odgovarjam na Tvoje ljubeznivo pismo — pisal bi Ti bil pač prej, ali vedel sem, da bi Te pismo ne interesiralo in ker živim dolgočasno, bi Ti mogel pisati samo dolgočasne reči. Tiste pa dobiš tudi lahko v Ljubljani.

Lepo se Ti zahvaljujem za naslov. Pisal nisem, ker ne morem. Toda prosim Te, da mi poveš vselej tudi prihodnji naslov — hvaležen Ti bom zelo.

— V Ljubljano pridem najbrž julija meseca in želel bi resnično, da bi se kje srečali. Lepega Ti ne bom imel ničesar povedati. To pač veš, da so literatje najbolj nesrečni in pomilovanja vredni ljudje: zdi se mi, kakor da bi ne živel, temveč da bi stal kje ob strani in gledal z zavistjo, kako žive drugi: gledam in si notiram, te notice pa se imenujejo novele, drame itd. Jaz pa bi rajši živel in pustil to notiranje pri miru — utruji se človek in neka vrsta zavisti ga napravi bolnega in starega; sam sebi je breme... Sčlujš!!!

Zdi se mi, da mojih spisov iz zadnjega časa nisi nič brala. Pomisli — vsega skupaj je zdaj mojih knjig že pet in v dveh tednih izide šesta. Jaz bi Ti bil vsako stvar takoj poslal, ko je izšla, pa sem si mislil, da bi Te ne zanimalo in da bi Te morda celo doma inkomodiralo. Naposled — Ti me poznaš dobro (pre-dobro!) in zato skoro ni treba, da bi me spoznavala še iz knjig. —

J. Glaser / Iz pisem Ivana Cankarja Anici Lušini

Če ne ostanem jeseni v domovini, se napravim najbrž v Pariz. Dunaja mi je dovolj. Z mesti je takó kakor z ljudmi: če se človeka predobro spozná, je dolgočasen in zopern. (Podpiši!)

Pozdravlja Te od srca

Ivan Cankar.

Dunaj
12. maja 1902.

27.

Draga Ana!

Odgovarjam Ti na Tvoje lepo pismo šele danes, ker mi je dolgčas in me je obšlo domotožje, ne samo po domovini, temveč tudi po preteklosti, po vsi lepi preteklosti. Tukaj je zdaj vročina in prah — če pogledam na Dunaj s holma dol, je zavito vse mesto v umazano meglo, zakopani smo kakor v zadušno [a popravljen iz prvotnega d] jamo; jaz vsaj se čutim kakor jetnika, toda upam, da vzamem kmalu popotno palico v roko. Ko sem se poslovil pred tremi leti — morda je še dalj — sem bil resnično vesel, da sem ostavil za sabo to «milo domovino», kjer so se mi ljudjé pristudili — tako malenkostno se mi je zdelo vse, umazano in ničvredno. Toda kljub temu se veselim na tisto uro, ko stopim po dolgem času spet na domačo grudo, obenem pa vem, da bom doživel mnogo razočaranja.

No, tudi drugi ga bodo doživeli z mano. Omršavel sem, postaral sem se in živa duša ne verjame, da mi je šele šestindvajset let. Samo pleše mi je še treba. Ali to ne pride od skrbi — teh si nisem delal nikoli veliko; od tega pride, ker živi človek dvojno življenje in vsaka ura mu šteje zategadelj dvakrat. Lažem se torej, če pravim, da mi je šestindvajset let — po pravici mi jih je natanko dvainpetdeset. Dvojno življenje — prvo, lepše, v neprestanih sanjah, v vroči poletni domišljiji — in drugo, dolgočasno in pusto, na trdi zemlji, v trdi resničnosti. In ker človek v tej trdi resničnosti, na tej trdi zemlji ni nikoli čisto domá, doživi mnogo nezgod, napravi mnogo neumnosti in se spotakne neštivilnokrat, ker gleda váse, namesto da bi gledal okoli sebe. —

Te dni je izšla moja drama «Kralj na Betajnovi». Mislim, da Te ne bo interesirala in zató Ti pošljem samó svoje pesmi, ki izidejo čez kakih štirinajst dni; tudi oni dve bosta vmes, ki si bila Ti tako prijazna, da si mi jih poslala. —

Na Tvoj predlog [kak, ni znano] sem radoveden — prosim, sporoči mi kmalu. Bodi tudi tako dobra in povej mi, kako je z Minkinim zdravjem ...

J. Glaser / Iz pisem Ivana Cankarja Anici Lušinovi

O Binkoštih sem bil v Pragi; gledat sem šel razstavo kiparja Rodina. Mesto je prijazno — ko bi bil to prej vedel, bi se preselil tja. Videl sem te dni spomenik Prešerna za Ljubljano (v ateljeju kiparja Zajca). Spomenik je popolnoma ponesrečen — Prešeren je podoben nerodnemu penzionistu, ki je stopil ravnokar zadnjikrat iz pisarne in drži še v roki pero in akte. Edino mesto za ta spomenik bi bilo pod mostom. Kadar ljubljanski purgarji kaj ukrenejo, je čisto gotovo, da napravijo neumnost.

V nekem češkem listu [Slov. přehled, 1902, str. 253] je izšla moja slika in prevod nekaterih mojih pesmi. Tisti človek, ki je tam portretiran, ni čisto nič meni podoben — zato je menda tudi zapisano spodaj moje ime.

Kakor vidiš, draga Ana, Ti nimam nikoli kaj lepega pisati — ali jaz vem, da ne zahtevaš veliko novic in zato se tolažim s Tvojo skromnostjo.

Pozdravljam Te najlepše!

Ivan Cankar.

Na Dunaju
4. junija 1902.

[Naslov na ovitku: Veleccunjena gospodična Ana Lušiu. Laibach Kolizėj. — Poštna pečata le deloma čitljiva.]

28.

Draga Ana!

V svojih zadnjih pismih si me tolažila, ali zdi se mi, da je bila Tvoja tolažba malce prisiljena — tolažila si menda bolj sebe nego mene. Toda vendar sem bil vesel Tvojih pisem in Tebe; videl sem, da si še zmirom kakor si bila, in vsi Tvoji protesti, da naj Te ne smatram več za «otroka», ne pomagajo nič. V enem oziru si še zmirom otrok — res, nekaj otročjega je v tistem Tvojem veselem upanju (če je resnično!) in v Tvojem pogumu. Tudi jaz poznam vse to: kadar sem najmanj resen in najbolj otročji, mislim na bogvekakšno imenitno prihodnjost, delam strahovite načrte in sem sam sebe vesel. Ali to so zelo otročje ure, draga moja Ana! Kadar sem spet resen, mislim vse drugače. Takrat vidim, da je šmarn vse skupaj in da vse tisto, kar človek doseže (če sploh kaj doseže) ni vredno enega samega vzdihla in da je rezultat v primeri s trdom smešno majhen in ničvreden. Iz tega sledi, da bi bilo najboljšo néhati, — dà, ko bi ne bilo tistega otročjega upanja! Človek ve, da ne bo nikoli nič — in upa vendar — otrok, ki jaha lesenega konja in misli da jezdi vranca na stépi!

J. Glaser / Iz pisem Ivana Cankarja Anici Lušinski

— Govoril sem zdaj o sebi, ne o Tebi, ker je z mano stvar še nekoliko drugačna (namreč slabša) nego s Tabo.

Da gre Tebi in Minki bolje, me zelo veseli; oddahnil sem se, kakor da bi se bilo meni samemu pripetilo nekaj prav lepega, kakor da bi bil ozdravil sam.

Praviš, da si vesela dela. No, to je mogoče, — ali kljub temu je res, da je lepše počivati na letovišču, nego sedeti v pisarni — posebno Tebi in Minki, ki sta ustvarjeni za prijetno življenje. In drugega nisem hotel reči — pokazal sem na sleparje, ki niso vredni, da bi Ti čevlje zavezali in ki kvarijo danes zrak tam kje v Švici ali ob Severnem morju, medtem ko sediš Ti v pisarni. Ta kontrast mi je strašno oduren — in tukaj se vidi toliko takih kontrastov! — Tebi se zdi morda vse to zelo naravno in morda se mi celo smeješ, ko se jezim nad tem kontrastom, meni pa se zdi stvar zelo resna in žalostna, posebno če pomislim, da bodo taki kontrasti pač še tisoč let na svetu. —

Domu pridem prav gotovo (moj brat je menda že v Ljubljani). Pred avgustom zategadelj ne morem dol, ker sem se bil vezal še za ves ta mesec (če se ne motim, sem Ti bil že povedal, da referiram pri neki politični korespondenci o jugoslovanskih stvareh — dela ni mnogo, uro na dan). Tako zdaj še ne morem stran, a vročina je silna. Denar za popótovanje pa že imam. —

Jaz se čudim, da je Minka razžaljena zaradi moje črtice «Rdeča lisa». Nisem je mislil razžaliti. Kolikor se morem spominjati, sem govoril več slabega o sebi nego o nji — kar je naposled čisto naravno. —

Pred nekaterimi dnevi sem Ti poslal razglednico. Mladi komponist Lajovic, moj prijatelj, je dirigiral v konservatoriju svojo skladbo (lep ženski zbor) in nató smo krstili to slavo v rotovski kleti. Tudi Hubad iz Ljubljane je bil zraven. —

Želim Ti veliko zdravja ter ostajam s lepimi pozdravili

Tvoj udani

Ivan Cankar.

Na Dunaju
11. julija 902.

29.

Draga Ana!

Veseli me, da pojde Minkà na Gorenjsko: Ti si res dober fant! Ali kaj pa boš Ti počela? Saj ostaneš čisto sama! Če je v Ljubljani takó pusto in vroče kakor na Dunaju, potem Te od srca obžalujem [u popravljen iz prvotnega j]. Zdaj in v pisarni!

J. Glaser / Iz pisem Ivana Cankarja Anici Lušinovi

Jaz bi tega ne prenesel. Saj še domá, ko je okno lepó zagrnjeno, proti večeru in s pivom na mizi težko delam — pa da bi se paril v pisarni! Ti si res dober fant!

Ne vem, če je danes res Tvoj god ali ne. Gratuliram, Ti od srca. Kaj bi Ti voščil, sam ne vem. Najlepše, kar Ti želim, je to, da ostaneš zmirom tako vesela in v srcu, prav na dnu srca tako čista in nepokvarjena kakor si zdaj. Ti morda misliš, da si Bog vedi kakšen falot — ali nazadnje si vendarle še zmirom tisti pristrčni otrok, kakor si bila. In želim Ti, da ostaneš.

Na vseh Tvojih mislih, ki se Ti zdi, da so zeló pametne in resne, je nekaj prijetno otroškega. Glej, Ana, celo v tistih mislih, ki jih ne izgovoriš in ki misliš, da so samo Tvoje, a ki so gledale časih radovedno iz Tvojih velikih oči. Jaz Te imam rad zaradi tega; jaz imam rad tiste nature, ki so tako lepo otroške in ravno zato tudi tako dobre in plemenite in vesele.

V svojem zadnjem pismu — na koncu — si filozofirala malo, draga Ana. O Ti, — Ti misliš, da sem jaz kaj dosegel, da je to, kar sem dosegel, kaj več nego košček lahkega papirja, ki mi ga odnese iz rok prvi veter? Ti misliš, da bi bil jaz lahko nekoliko zadovoljen, morda celo nekoliko ponosen? — Jaz Ti pokažem précej, da nisem nič dosegel. — Ko bi me, recimo, Ti ne imela nič manj rada, nego svojega ženina, in ko bi jaz, recimo, dejal: Zdaj si izberi! — kako bi bilo potem? Ali bi se jaz ne znižal, ne znižal pred Tabo tako zeló, da bi ne ostalo nič od mene, nič od mojih «vspehov», nič od moje «slave»? — Dà, draga moja, niti še vrednosti podučitelja. — Kakor vidiš, si jaz sam ne delam prav nobenih iluzij o sebi. Ali to sem Ti povedal brez vsake grenkobe — pokazati sem Ti samo hotel, kako slabo si filozofirala.

Želim Ti še enkrat vse najboljše.

Ako ni Minka jezna name, izroči ji, prosim Te, moj pozdrav.

Pozdravlja Te   najlepše

Tvoj

Ivan Cankar.

Dunaj

26. jul. 1902.

50.

Draga Ana!

Pravkar sem prejel Tvoje pismo in sem ga vesel, kakor Tvojih pisem zmirom. Zdaj ne vem, ali sem Ti odgovoril na Tvoje prejšnje pismo ali ne — zdi se mi tako, kakor da bi Ti bil v nedeljo pisal. Ali pa sem vsaj mislil nate. In potem je tudi vseeno.

J. Glaser / Iz pisem Ivana Cankarja Anici Lušinovi

Ana, jaz sem velik, velik, velik malomarnež! Ali se spominjaš, da sem Ti bil obljubil svoje pesmi? O da, obljubil! Na mizi leže — lepó je napisano: «Ani v ponižen spomin...» — ali že se dela skoro prah na njih. Pomisli, Ana: reci mi, da naj grem stante pede zate v Donavo, pa pojdem brez šale (celó uslugo bi mi napravila) — ampak reci mi: daj, prijatelj, zavij mi tóle knjigo in ponesi jo na pošto, pa ne morem, in če bi napregli prédme troje parov konj... Toda jutri pojde, Ana, na vsak način pojde; zbrati hočem vse duševne svoje sile, pa četudi ležem potem bolan na posteljo!! No, glej, kako Te ljubim! Ti moj dobri fant — zeló se veselim nate! —

Razloži mi nekaj, Ana — čemu pa se Minka prav za prav jezi name? Jaz listam po debeli knjigi svojih grehov — nič ne najdem; absolutno nič! In Bog kaznuje samo tiste grehe, ki jih zagreši človek vedoma. In tudi samo za take grehe prosi človek oproščenja... Morda se jezi name, ker ji pisal nisem? Jaz pa sem ji mislil napraviti veselje! —

Upam, da Ti bodo «Tujci» ugajali. Danes sem bral kritiko v «Zvonu». Govékar me hvali, — toda obžaluje, da vidim vse tako črno. Prosi me, da naj se izpremenim iz pesimista v optimista: to se pravi — on me prosi, da naj skočim iz kože ali [prečrtano: d] pa da naj si dam napraviti druge oči. Tega žalibog ne morem storiti, ker so mi moje dosedanje oči, dasi niso veliko prida, vendar še dobre dovolj; tudi od svoje kože bi se ne ločil rad. —

Za prihodnjo «Matico» sem napisal daljši roman «Na klancu». To je spomenik moji materi — in takega spomenika še ni imela kmalu človeška mati. Postavil sem ga z veliko ljubeznijo. —

Jaz mislim, Ana, da nisem zaljubljen vase — ali natanko ne morem reči, ker še nikdar nisem mislil o tem. Če pogledam na svoja dosedanja dela, vidim, da sem pisal o sebi večjidel z zasmehovanjem; zato ne verjamem, da bi se imel bogve kako rad. Sploh bi bilo pa to vseeno in — «Nur die Lumpen sind bescheiden!» pravi Goethe.

Kadar pridem dol, bom gledal, dá se seznanim z Jakopičem. Prijatelji so mi pripovedovali mnogo lepega o njem in jaz sem nekoliko mislil nanj, ko sem opisoval [prečrtano: tist] v 2. poglavju «Tujcev» tistega slikarja, ki je spremil Slivarja na dom in ki je potem prepeval. Ali takrat ga nisem poznal osebno, kakor ga zdaj ne poznam.

Lepo Te pozdravlja   Tvoj udani

Ivan Cankar.

Dunaj

6. avg. 1902.

31.

Draga Ana!

Dobil sem Tvoje pismo in lahko si misliš, da me ni razveselilo; težko mi je leglo na srce in rad bi bil doli. Odgovarjam Ti takoj: oprosti, če Ti ne pišem tako lepo, kakor bi želela: malo me glava boli, kakor navadno na večer, kadar mi je dela zadosti in odložim peró, malo truden, malo žalosten, zelo nezadovoljen sam s seboj.

Zakaj nisi bila šla tudi Ti na Gorenjsko? Rekla si, glej, da je prijetno v pisarni, da Ti ni dolgčas, da si zadovoljna in vesela — glej, vse to ni bilo res in jaz sam sem vedel, da ni bilo res in sem se bal zate. Ali jaz Te imam rad in zato upam, da ne bo nič resnega; nikoli si nisem mislil, da bi se moglo zgoditi kaj resnega človeku, ki mi je pri srcu; tako upam, da boš tudi Ti kmalu vstala, rdeča in vesela, kakor si bila prej; zato ker Te imam rad, Ana... Na moji mizi so cyklamni in dišé tako opojno, da mi lega na možgane, na oči, in zdi se mi, kakor da bi sanjal.

Zdaj sem tukaj čisto sam, nikoli nisem bil tako sam. Nimam drugega, da bi se pogovarjal z njim, kakor sam sebe, in to je žalostna in neprijetna družba. Nikoli se ne morem iznebiti misli, ki so zmirom v meni in okoli mene, kakor žive, telesne postave. In to tudi ni nič drugače, kadar pišem. Vse ljudi, ki pišem o njih, vidim pred sabo, in če jim pogledam [prečrtano: p] bolj natanko v obraz — vidim sebe samega; povsod sem jaz in so moje težke, nevesele, utelešene misli... Ni prijetno, biti tako sam, ali jaz mislim, da bi bil sam, čeprav bi bila družba okoli mene. Rad bi že bil poleg človeka, ki ga imam rad, potem bi se oddahnil in bi se otresel tistega bremena, ki je zmirom na meni in me tiščí k tlóm kakor môra. Jaz sam sem to breme; sebe samega sit in naveličan do skrajnosti. —

Morda pridem že čez štirinajst dní, morda šele pozneje. Pridem gotovo, ali bojim se, da tudi doli ne bo nič lepega. Zunanji svet je naposled vendarle samo zunanost; človeku, ki nima solnca v srcu, dežuje zmirom in zanj je jesen, čeprav so travniki zeleni. —

Jaz Te nisem razumel, zakaj se Minka huduje nad mano. V tisti črtici nisem povedal nič slabega in če so ljudjé razumeli kaj slabega, je to njih stvar. Kadar prideš k nji, sporoči ji, prosim, moj pozdrav. — Črtica «Rdeča lisa» bo med novelami, ki sem jih bil izročil Bambergu in ki izidejo za Božič pod naslovom

J. Glaser / Iz pisem Ivana Cankarja Anici Lušinovi

«Ob zori». Tudi pri Schwentnerju izide za Božič moja knjiga «Hiša Marije Pomočnice»; upam, da jo dovršim do srede oktobra.

Prosim Te, draga Ana, če me imaš le nekoliko rada — ne veliko — ozdravi kmalu in piši mi, kadar Ti bo boljše. Jaz mislim mnogo nate.

Z najlepšim pozdravom

Ivan Cankar.

Dunaj

14. avg. 1902.

[Naslov na ovitku kakor pri pismu 27. Poštni pečat: Wien 17/1 105 14. 8. 02
7—8 N. Na drugi strani: 15. 8. 1 02 (drugo nečitljivo).]

32.

Draga Ana!

Zelo me veseli, da je Tvoje zdravje boljše; verjemi, da ne bo nič hudega. Ali kljub vsemu — za tako bolezen je samo eno zdravilo: dober zrak in lepo, brezskrbno življenje. Zakaj ne greš k Minki? Saj mislim, da bi ne stalo veliko. A v pisarno, mislim, da vendar ne pojdeš več. Bilo bi strašno lahkomišno.

Tvoje želje, draga Ana, Ti danes ne morem izpolniti. Popolnoma nemogoče mi je, da bi pripovedoval vsebino romana; če je že napisan prav tako malo kakor če še ni napisan. Toda, če boš želela, Ti pošljem o priliki prvo poglavje, da ga prebereš; namreč manuskript, tako da ga boš morala vrniti, ker sam ne prepisujem svojih stvari nikoli, temveč dam jih tiskarni kakor jih napišem. Jaz upam, da bo to nekaj lepega in da Ti bo ugajalo; sredi oktobra bo rokopis dovršen in bo romal precej v roke Schwentnerju, tako da izide knjiga že za Božič. Tudi pri Bambergu izide pred Božičem zbirka mojih novel: «Ob zori». Par lepih je vmes — kakor sladke rozine v pustem kruhu.

Tebi se zdi lepo, da še nisem nehal pisati — medtem ko so nehali drugi, ki so starejši od mene. Ali jaz sem šele začel! Dà, vse kar sem napisal doslej, se mi zdí da ni drugega nego slab in neroden začetek. Jaz imam načrte in upe, tako otroške in tako velike, kakor petnajstleten fant, kakor idealen petošolec. Nikoli ne berem več svoje stvari, kadar je tiskana, nekako ženiram se samega sebe in hitim, da napišem kaj boljšega. A kadar je to napisano — pa se prične stvar znova. Tako teče to čudno življenje v večni nezadovoljnosti, v večnem delu, v večnih upih. Kako bi si mogel misliti, da bi kdaj odložil pero? Moje življenje bi bilo oreh brez jedra, telo brez duše, Ljubljana brez Tebe! ...

J. Glaser / Iz pisem Ivana Cankarja Anici Lušinovi

Zadnje čase sem bil tako nervozen, da nisem mogel delati na dan dalj kakor dve uri. Zato živim sedaj zelo solidno, kakor pristni penzijonist. Ves čas imam natanko odmerjen, v gostilno ne zahajam več — ali vsaj zelo poredkoma — kadim manj itd; skratka — prokleta dolgočasno je! Toda kaj se hoče; čas je že, da postanem resen in debel!

Prihodnji teden se dam fotografirati; zadnja moja slika (tista, ki je bila v «Sl. Přeledu») je stara že tri leta in vrhutega sem imel takrat manjše brke in zelo posvalkano suknjo. Ako boš želela, Ti pošljem en eksemplar, da boš videla, kakšen je Tvoj stari (dobesedno stari!) prijatelj, ki Te imá zdaj še celó rad.

Nisem vedel, da je moj brat še v Ljubljani, zató ker mi ni pisal, kakor mu tudi jaz ne pišem. V svojih prejšnjih pismih mi je namreč pokazal na način, ki me je razžalil, da je bolj jezuit kakor moj brat. Tudi njegova duša se je — bojim se — oblekla v duhovniški plašč!

Želim Ti, draga Ana, lepega zdravja in Te pozdravljam pri-srčno.

Ivan Cankar.

Dunaj

21. avg. 1902.

[Naslov na ovitku kakor pri pismu 27. Poštni pečat: Wien 18/1 102 21. 8. 02 7—8 N. Ljubljanskega pečata ni.]

33.

Draga Ana!

Odgovarjam Ti šele danes na Tvoje lepo pismo; gotovo nisi odgovora zelo pogrešala in meni bi bilo žal, če bi pričakovala moje pismo s tako nemirno željo, kakor pričakujem jaz Tvoje: zakaj glej, jaz sem pisatelj in zató ne morem pisati tako ljubez-nivo in prijazno kakor Ti in Te [prečrtano: zatorej] ne morem tako razveseliti, kakor me razveseliš Ti z vsako svojo besedo. Preveč sem navajen peresa; človeku, ki veliko piše, pride po-lagoma tudi v misli malo tinte in takó mu uhajajo neprimerne literarične fraze, kjer jih je najmanj treba. Komaj misli, da piše po človeško — iz srca za srce — in glej, že se je človek spremenil v literata: namesto z vročo krvjó piše z dolgočasno tinto, ko se tega niti sam ne zaveda.

Dà, Ana, ko bi bil jaz človek in ne literat, bi Ti pisal vse drugače; lepe stvari bi zvedela, ki jih zakrivam, zató ker sem literat; in te vrste ljudjé so lažnjivci, da jim ni enakih: laž jim

je prišla v meso in kri in niti sami ne vedo več, kedaj in zakaj se lažejo. Jaz, recimo, se lažem neprestano — ne samo s tistimi besedami, ki Ti jih pišem (s temi res ne veliko), temveč še veliko bolj s tistimi, ki jih ne napišem. In povem Ti, Ana, najgrši lažnjivci so tisti, ki molče lažejo. Boj se literatov, Ana; če srečaš katerega, ognji se mu od daleč; posebno pa jim nikar ne zaupaj v ljubezenskih stvareh: ne vem, če so vsi literati enaki, ampak pravi, devetkrat precejeni literat ne ljubi ženske, ki pravi da jo ljubi, temveč ljubi samo svojo ljubezen; tako kakor n. pr. (zdajle pride imenitna figura!) človek, ki se koplje, ne ljubi vode, temveč samo sladko udobnost, ki mu jo daje voda; če bi mu jo mogel dati ogenj, bi se kopal v ognju. Literat ni v stanu, da bi čutil resnično ljubezensko bolečino; koketira z njó, to je vse; rad jo imá, zato ker pravijo, da je ljubezenska bolečina poetična. Nekateri izmed teh hinavcev gredo celo tako daleč, da se streljajo iz same afektiranosti (n. pr. H. v. Kleist!); jaz ne verjamem, da bi se bil kdaj kak literat odkritosrčno ustrelil. Jaz bi bil morda že zdavnaj upihnil medlo brlečo lučico svojega življenja, pa nisem storil tega samo zato, ker je nemogoče — žalibog! — da bi se videl samega v tisti tragični pozi: na zofi leži mlad umetnik; desnica, ki drži krčevito revolver (smrtonosni revolver), visi navzdol; glava je nagnjena na zofo nazaj, iz levega senca kapljajo še rdeče kaplje krvi; oči so polodprte, mirne, vesele... ah! In na mizi leži pisemce: «Draga Ana! Kadar bodo te vrstice v Tvojih rokah... itd.» — Kaj praviš? Dà, dà, poza, to je vse! Pomisli strahoto, da bi, recimo, padel z zofe in bi me našli v takšni nedostojni pozi! Človek nikdar ne ve, kaj mu je namenjeno... Rekla si enkrat, da sem zaljubljen vase. O, da, pa še kakó! Če bi jaz ne bil slučajno jaz, bi se s tem človekom niti seznaniti ne hotel. Spoznal bi od daleč, da je neznosen hinavec, ki zakriva svoje resnične misli samo zato, ker so preneumne in prenepoštene. Ali morda bi bilo bolje, če bi se jih ne ženiral. O, Ana, težko je biti hinavec! —

Ker že govorim o literatih, Te moram pograjati zaradi Zupančiča. On je morda naš edini poet, ki ni prav nič hinavščine v njem; duša kakor studenec. Zdaj je pri vojaki v Gradcu in tako je naravno, da ne more delati veliko. Toda o Veliki noči najpozneje izide pri Schwentnerju nova zbirka njegovih pesmi. In ta knjiga bo čudovito lepa! —

Pa še naprej o literatih! Zadnjič — pred poldrugim mesecem — je bila na Dunaju Zofka Kvedrova; kakor morda veš, naj-

J. Glaser / Iz pisem Ivana Cankarja Anici Lušinovi

boljša slovenska pisateljica. Jaz sem se zelo začudil, ko sem se seznanil z njo: lepa je namreč (vsaj meni je simpatična). To je fenomen, zakaj pisateljice — kar morda tudi veš — po navadi niso lepe. Zadnjič sem bral krasno farso Chr. Grabbe-ja («Scherz. Satire, Ironie u. tiefere Bedeutung»). Tam dobé štirje naravoslovci hudiča, ki je bil zmrznil. Strašno grd seveda — kakor so že hudiči sploh. Učenjaki ugibajo, kdo da bi bil — in eden izmed njih odloči nazadnje, da je pač kakšna nemška pisateljica — samo ta more biti tako fenomenalno grda... In Ti, draga Ana, hvala Bogu nisi pisateljica — toliko se pač še spominjam na Tvoj obraz. [— — — — —] Ali se spominjaš, kakó si prišla nekoč zjutraj v park, še vsa zaspana, glavo zavito v pisano ruto? Koliko časa je že od tega — ali ni bilo sinoči? — No, zapojmo s Kettejem: «Bilo je, bilo je, ali minilo je....»

Ana, hitro bom moral zaključiti, drugače postanem sentimental! Ko bi me Ti zdajle videla: sentimental, pa še niti raziran ne! In ko bi Ti vedela, kako smešen je človek, če je sentimental, pa ne raziran. Čisto resno Ti povem, da grem vselej prej k brivcu, predno napišem lirično pesem. Morda se Ti bo zdelo to nepotrebno, ali principi so principi!

Žal mi je, draga Ana, da ne morem dol. Povem Ti naravnost, da mi je bilo samo zaradi Tebe; rad bi Te bil že enkrat videl in malo govoril s Tabo, ki si poštena duša in čisto srce. Nisem še govoril s takim človekom, Ana, odkar sva se bila poslovila na pokopališču. Mnogo sem bil pokopal na tistem pokopališču. In, o Ana, jaz sem izgubil vero že zdavnaj; ne verjamem več (da bi mogel še verjeti!), da vstajajo mrtvi iz groba. —

Pozdravlja Te pristrčno

Ivan Cankar.

Dunaj

1. sept. 1902.

Ne pozabi na sliko; jaz svoje še nimam.

34.

Draga Ana!

Dobil sem ravnokar Tvoje zelo ljubeznivo in zelo hudobno pismo in Ti odgovarjam precej, zató ker sem čudovito dobre volje, sam Bog vedi zakaj. Morda zató, ker je sobota — in soboto sem imel rad že od davnih časov; žalibog, da zdaj ne slišim nikoli, kakó zvoní k večernicam — tukaj ne slišimo zvonov. O da, tukaj ne slišim nič in ne vidim nič in ne čutim nič — razen če dobim

J. Glaser / Iz pisem Ivana Cankarja Anici Lušinovi

pismo od Tebe, posebno če je tako ljubeznivo in tako hudobno, kakor je bilo zadnje. No glej, saj sem Ti rekel: moral bi bil zadnjič prej zaključiti, takó pa sem postal sentimentalni. Nič ne dé. Sentimentalnost je poceni, ne stane nič ne Tebe in ne mene. Od začetka sem bil malo slabo razpoložen — zadnjič namreč — toda saj se spominjaš na tisti neizrečeno poetični verz: Dež za solncem mora biti — za veseljem žalost priti. In narobe! — Danes pa sem dobre volje in nič sentimentalni, čeprav sem raziran. Tudi zato sem vesel, ker sem si izmislil ravnokar nekaj čudovito lepega — velikansko hudobijo, tako veliko hudobijo, da bo treba zanjo najmanj dvesto strani. O, Ti ne veš, koliko hudobnosti je v meni! Ti ne veš, kakšna slast je to, kadar more napraviti človek prav težko hudodelstvo nad moralo, nad dostojnostjo itd., sploh nad vsemi temi stvarmi, ki jih od srca sovražim... Pa to ne spada sem. Da Ti na kratko povem — zató sem vesel, ker si mi Ti pisala in zató, ker si tako pisala kakor si pisala. Nič sentimentalnosti, Ana! Nič je ni treba! Saj sem tudi jaz sentimentalni na vsake svete čase in še takrat izlijem svoje «po vijolicah dišeče» čute na papir, ki ni namenjen Tebi, temveč Schwentnerju. Če pa se še kdaj zgodi, da Ti napišem kako neumnost — izključeno ni — tedaj jo usmiljeno ignoriraj in zadovoljna bova oba, Ti in jaz. — Sliko sem dobil in se Ti zahvaljujem zanjo. Zelo imenitna si, ali jaz mislim, da je format malo premajhen za Tvoje oči. Svojo Ti pošljem precej ko jo dobim. Tudi na pesmi ne pozabim — vsak dan se ozrem nanje vsaj enkrat, zavzdihnem in malo zakolnem. — Nič nikar se tako ne veséli, da ne pridem dol. Morda si kdaj zmislím in se napravim; saj je samo dobre pol ure do kolodvora. — Razveselilo me je, da je Minka zdrava; morda mi prijazno sporočiš, če je spet v pisarni ali ne. Ako mi pošlješ njeno sliko, Ti bom seveda zeló hvaležen in kadar pridem dol, bom s Tvojim dovoljenjem tako svoboden, da Ti poljubim roko posebej v ta namen. Zakaj si raztrgala moje uboge pesmi? Kaj se Ti niso smilile? In kaj ni epilog [v «Ėrotiki»] lepo pisan? Kdaj si še videla na tako majhnem prostoru toliko bridkih solza? Saj sem Ti že povedal: kadar enkrat začnem pretakati sentimentalne solze, ne neham tako kmalu. To je ena od mojih mnogoštevilnih lepih lastnosti, ki jih še ne poznaš vseh kakor bi bilo treba. Takó n. pr. sem Ti pisal, da sem lažnjivec, samo zató, da bi Ti prav sočutno in sentimentalno popraševala in tolažila itd... Ti pa vsega tega nisi storila, temveč odgovorila si mi na moje dolgo turobno togovanje in

J. Glaser / Iz pisem Ivana Cankarja Anici Lušinovi

otožno turobnost (oboje je lepo) takó mirno in hudobno, da si me spravila ob vse sadove mojega prizadevanja. O, Ana! Takó se človek trudi in muči in — — vrag vedi, kaj Ti pišem! Prihodnjič, kadar bom malo drugačne volje (zdaj sam ne vem, ali je to dobra ali slaba volja) Ti pišem kaj bolj pametnega. Ali 'saj ni treba, da bi bil človek zmirom duhovit, čeprav se pri meni malo-kdaj zgodi, da bi ne bil. Punktum!

Pozdravlja Te prisrčno Ivan Cankar.

Dunaj
5. sept. 902.

55.

Draga Ana!

Dolgo Ti nisem pisal, ali kaj naj bi Ti pisal? Pišem Ti zmirom samo zato, da dobim od Tebe odgovor, to je vse. Povedati pa Ti nimam prav nič — poglej vsa moja pisma, pa boš videla, da ni v njih niti ene same stvarce, ki bi jo bilo res vredno zapisati. Kakor tudi iz prazne steklenice ne pride več kaplja vina. Moje vsakdanje življenje je prazna steklenica, verjemi, in treba bi jo bilo že razbiti. Prav nobene vsebine več; ko bi me kdo prašal, kako mi je, bi mu ne vedel odgovoriti; ni ne dobro, ne slabo, ne žalostno, ne veselo — ampak dolgočasno, o dolgočasno! Kakor je dolgočasna vsaka praznota... Misli? Ideje? — Ali si že poznala človeka, ki je živel od misli in od idej? Kako so to prokleta smešne stvari, te misli in ideje! Jaz sedim za svojo mizo, okno zagrnjeno, polumrak v sobi in se ukvarjam s svojimi «mislimi», kakor stara devica s še starejšimi nogavicami. Zunaj pa je življenje, tam zunaj sije solnce...

Ne, to res ni življenje, to je polusmrt. Človek ni več človek, temveč kos popisanelega papirja. Rad bi v življenje, a ne zna več živeti. Zato ker je steklenica prazna, vržena v kot, med cunje in čepine... Sredi življenja stoji, kakor okoren kmet v salonu, ki gleda, da izgine čim prej... Dalo bi se misliti, da je tak človek vreden vsaj toliko, kakor fotografska plošča, ki sprejmlje podobo resnice ter jo izroča papirju. Ali kaj še! Kaj pa ima življenje od tega, če ga jaz fotografiram? Kaj imam jaz od tega, če življenje rišem, namesto da bi ga užival? Ne toliko kakor fotografska plošča, niti toliko ni človek vreden, zakaj plošča ima vsaj ta izgovor, da je mrtva. Kakšna neumnost! Jaz sem obsojen, da jabolko rišem, namesto da bi ga lepo pojedel, dasi umiram od lakote. Da pojem o ljubezni, ko je ni zame, dasi sem je, starec,

J. Glaser / Iz pisem Ivana Cankarja Anici Lušinovi

tako žejen ... In kar je pri vsem še najbolj neumno, — da vse to vem, da se svoje ničvredne klavernosti tako dobro zavedam. Neprijeten, o nesramen čut je to, da je človek pozabil živeti! Misli si siromaka, ki [prečrtano: č] stoji na peronu leto [iz: leta] in leto [iz: leta] ter čaka na vlak; ali kakor je že neroden, mu izgine vlak vselej izpred nosa. Tako se je godilo z mano in se godi še zmirom. Vse, kar bi bil kdaj lahko doživel lepega, sem zamudil, ko je bilo že čisto pred mano in sadove, ki so bili namenjeni meni, so potrgali drugi ... Poglej «Ērotiko»: jaz ne vem, koliko lepih žensk sem tam opeval, ali vse so že v varnem zavetju, v gorkih rokah; jaz sem bil zanje samo nekak «Vorstadium», nekaka vadnica, nekak «Versuchskaninchen». Miserere! — Francka, Helena, Pavla, Julija, Ana, Minka — adijo! Moj žegen na pot! Vi plešete, jaz pa godem na harmoniko; taka je usoda nesrečnih godcev, in naj jih še tako srbé podplati! Stara se, siromak plesaželjni, pa ni bil še vzdignil nogé. — Miserere! —

In iz takega življenja naj Ti pišem kaj interesantnega? Kakor sem rekel: pišem Ti vselej samo zato, da dobim odgovor od Tebe; to mi da zmirom malo življenja, ali vsaj malo pojma o življenju, in pa mnogo, mnogo hrepenenja po življenju.

Prosim Te, izroči Minki moj pozdrav in Te pozdravljam pristrčno.

Ivan Cankar.

Dunaj
16. sept. 1902.

36.

Draga Ana!

Jesen je že, na Dunaju se pričinja novo življenje — in jaz stojim tu kakor ukovan, ko me ženejo dol v domovino vse moje misli, vse moje želje. Jaz nimam nič eneržije, prav nič svoje volje; da bi imel malo, vsaj malo tiste življenske moči, kakor jo ima najnavadnejši filister, bi bilo danes vse drugače. Ali jaz sem slabši kakor prah v vetru. Tako se bo torej nadaljevalo — vraga, kako dolgo še? — to pusto življenje, to sanjarenje brez volje in brez veselja. Bojim se, Ana, da ne pridem prej dol in da [Te] ne vidim prej, kakor šele takrat, ko boš že srečno poročena in ko ne boš imela več ne časa in ne želje, da bi malo pomislila na svoje stare prijatelje. Res se bojim tega in mislim, ko bi prišel dol res šele tako pozno, da bi sploh ne mogel govoriti s Tabo in da bi se Te rajši ognil ... Ali danes nisem hotel biti «lamentabel».

445

J. Glaser / Iz pisem Ivana Cankarja Anici Lušinovi

Glej, namenil sem se, da Ti pišem prav veselo in kratkočasno pismo, toda precej, ko se spomnim nate, me obide sam Bog védi kaj. Tako mi je morda kakor starcu, ki se spominja na prejšnja leta in vé, da jih nikoli več ne bo nazaj. In to čustvo je neprijetno, lahko mi verjameš. Odtod vse to otročje vzdihovanje, ki so ga polna pisma, pisana Tebi. Toda oprosti mi, sčasoma se bom že privadil — kakor peklà tisti kmet, ki mu je bila vdova preskopa, da bi plačala maše zanj — in slišala boš še, kako Ti bom časih v pismu veselo zažvižgal; težko je sicer veselo žvižgati, če je človeku vse drugače pri srcu, ampak mislim, da pojde... Po Tvojem prijaznem svetu bi rad napolnil prazno steklenico svojega življenja, ko bi vedel, kako naj to storim. Ti mi svetuješ, kakor sodnik tatu, ki je kradel, ker je bil lačen: «Kadar sem jaz lačen, ne kradem, temveč jém...» Da, rad bi vedel, odkod naj vzamem veselja, če ga ni v meni; Tebi je lahko govoriti, Ti imaš mladosti dovolj in zdi se Ti čudno, če govori kdo, da je nima... Oprosti, spet me je bilo zaneslo v lamentiranje — ali kaj se hoče; lahko navadiš kosa katerkoli [katerokoli] pesem, naposled zaide vendarle zmirom v svojo staro melodijo in — prav ima... Jesen je namreč in jeseni sem zmirom strahovito sentimentalen. Kakor da bi bila moja duša, moja sreča, moja ljubezen v tistih ubogih ovenelih listih, ki padajo [prečrtano: zd] z drevja.

Oprosti mi za danes, ne morem Ti pisati več.

Prisrčno Te pozdravlja

Tvoj

Ivan.

Dunaj

24. sept. 902.

37.

Draga Ana!

Včeraj me je bila obšla neka čudna nervoznost, legel sem na zofo in sem kadil cigarete. Tudi danes Ti nimam pisati posebnega, ali rad bi se malo pogovarjal s Tabo. Jaz vidim, da je res neumno tisto večno lamentiranje in da si se ga že davno naveličala, ko sem se ga naveličal že jaz sam. Tega mojega prokleta dolgočasnega razpoloženja je vzrok samo Dunaj — tako sem se bil zakopal, da sem res že čisto pust in zaprašen, kakor knjiga, ki leži celo leto na polici. Malo spremembe je treba, malo razvedrila in malo — ljubezni. — Dolgo čisto gotovo ne ostanem več tukaj

in kadar odidem, se ne vrnem več za stalno. Že letos sem mislil dol in — ustanoviti tam svoj list. To je bil moj čisto skriti načrt, ki ga nisem omenil — in ga tudi zdaj še ne omenim — nikomur. Zató tudi nisem vsprejel doslej nobene ponudbe, ki so bile deloma precej dostojne. Vzrok je ta, da hočem biti čisto sam svoj gospod, ne maram tlačaniti drugim gospodarjem: vse na svetu morda premorem — samo ubogati bi ne hotel. Morda se naposled posreči, da napravim, kar nameravam. Začetek bi bil seveda težak, ali truda se nisem bal nikoli in zabavljanja od vseh mogočih strani sem že zdavnaj navajen... Kmalu, kadar pridem dol, bi začel rad kaj samostojnega; to bi bilo [prečrtano: že] letos skoro nemogoče in tudi to je polovica vzroka, da nisem prišel. Izdajati list na Dunaju, bi bilo pa nespametno; kar se je ustanovilo na tujem, je kmalu propadlo — seveda je bilo tudi precej neokretno ustanovljeno. — To je torej eno, kar mislim napraviti prej ali pozneje. Ali jaz mislim še nekaj drugega, kar se mi mora posrečiti na vsak način. Spraviti moram kako svojo dramo na nemški oder; najlažje bi šlo morda v Berlinu. To sem se namenil in to bom izvršil z vso trdovratnostjo, ki je v moji naturi. — Vsi vspehi v domovini me ne vesele nič posebno, kritik večjidel niti ne berem. Ali misliš, da je kakšno veselje, če me hvali človek, ki ga poznam osebno, da je precej omejen? In ki hvali navadno najbolj tisto, kar se meni samemu ne zdi veliko vredno? — Ah, ti naši ljudje tam doli, ti naši literatje! Zadnjič mi je pisal intendant gledališča, da ne morejo vprizoriti moje drame «Kralj na Betajnovi», ker nimajo sposobnih moči za tako dramo; skliceval se je na neko kritiko v «Narodu», kjer je bilo pisano, da gotovo jaz sam nisem mislil pisati za oder. In tisto kritiko je pisal — intendant sam! — Jaz se za vse take stvari, kakor sem rekel, ne brigam veliko; «koža je podplät postala» pravi Prešeren. Ne brigam se veliko za vse neprijetnosti, za vso zavidnost, umazanost in za vse sovraštvo tam doli, ker kljub vsemu svojemu lamentiranju upam na prihodnost. — Kaj je eno leto, kaj je tudi pet let? Jaz imam načrtov za stoletno življenje, ne morem niti ustvariti vseh tistih lepih stvari, ki mi padajo z nebá neprestano. Ta vesela samozavest in zavest v lepa prihodnja dela me je napravila neobčutljivega za vse nezgode, ki so usojene poetu — usojete posebno tam doli pri nas, v deželi filistrov... Tisto slabotno, jokavo razpoloženje, ki ga vidiš časih v mojih pismih, je samo refleks prevelikega upanja in premočne samozavesti; tako kakor pride za največjim naporom največja utrujenost. —

Tone Seliškar / Solnčna roža

Pisal sem Ti popolnoma zaupno, draga Ana, kakor prijatelju. Saj si moj prijatelj? — Moj najboljši prijatelj, ki ga imam resnično in od srca rad, bolj kakor kdaj prej. Svojih misli, ki so morda previsoke, preetročje, bi ne povedal drugemu nikomur.

Piši mi, kako se godi Tebi in Minki. Ali si že v šoli? Ali si zdrava?

Pozdravlja Te najlepše

Tvoj

Ivan.

Dunaj

25. sept. 1902.

[Naslov na ovitku kakor pri pismu 27. Poštni pečat: Wien 16/1 102 25. 9. 02 6—7 N. Na drugi strani: Laibach 1 26. 9. VI. 02 Ljubljana 1.]

Tone Seliškar / Solnčna roža

Iz vlažne megle je v žalost udarilo obličje nedogledne ravnine. Težke črte razvoženega obraza so križale vsevprek enoličnost pregrnjene zemlje.

Nikjer, kamorkoli sem vžgal, popotnik, svoje oči, ni bilo konca v začetku.

Ravna, mirna, umirajoča planota.

Ni bilo drevesčka, da bi nasitil glad svojih oči,

ni bilo cvetočega bitja, da bi omamil bolečino srca,

ni bilo drobnega žarka, da bi ob njem spočil misli svojega duha.

Ravnina, z meglo obrobljena,

duša razprostrta v enoličnost pošastnega malodušja in človek v tej silni praznoti...

Kam? Kje po razoranih črtah? Ni pota, ne izhoda, v žalostnem obzorju megleno morje, ki dviga in širi to večno ploskev.

Iz megle, ki je zlezla v neskončno ozadje, je planila v luč svetlobe — solnčna roža. Edino bitje na razgaljeni jeseni.

Nežno, drobno zakasnelo življenje.

V žalosti povešen umirajoč obraz.

v plahutavih listih poslednji utrip...

Solnčna roža!!!

V razprostrtem objemu kakor vzradoščeno dete iz neskončne užaljenosti. Človek iz sebe. Praznosta oživlja se. Ptice pojo, ki jih ni, mrtve rože cveto, solnčni sij iz višin, jesen iz duše že strte v mrakovih poljan.

Solnčna roža! Ožarjeno razpotje v tej silni praznoti,

ki si jo z zadnjim svojim utripom spremenila v hrepenenje.